

Göteborgs Universitet
Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)
Medie- och kommunikationsvetenskap

gränslös glädje

- vägen till rättvisa?

En kvalitativ studie om hur människor tolkar skildringen av intellektuellt funktionshindrade i dokumentären "I en annan del av Köping"

Foto: Linus Hallsénus/TV4

Jorie Storm
Jenny Särnholm
Examensarbete, höstterminen 2007
Handledare: Ingela Wadbring
Uppdragsgivare: Handikappförbundens samarbetsorgan

Abstract

Titel	Gränslös glädje – vägen till rättvisa? En kvalitativ studie om hur människor tolkar skildringen av intellektuellt funktionshindrade i dokumentären ”I en annan del av Köping”.
Författare	Jorie Storm Jenny Särnholm
Kurs	Examensarbete i medie- och kommunikationsvetenskap
Termin	Höstterminen 2007
Syfte	Att få ökad förståelse för hur publikgrupper uppfattar skildringen av intellektuellt funktionshindrade i dokumentären ”I en annan del av Köping”.
Metod	Kvalitativ studie med fokusgruppsintervjuer, med utgångspunkt i receptions- och genreteori.
Material	Dokumentärserien ”I en annan del av Köping” (6 avsnitt á 23 minuter), som sändes i TV4 våren 2007. Programmet skildrar fyra intellektuellt funktionshindrade personers liv på en gruppbostad i Köping. Programmet präglas av en glad och positiv anda.
Resultat	<p>Samtliga publikgrupper anser att programmet fokuserar på de medverkandes personligheter och att funktionshindret återfinns i periferin. De uppfattar dessutom skildringen som ensidigt positiv och lättsam. Publikgrupperna är tveksamma gällande om programmet är en dokumentär eller inte, då problembaserade inslag har uteslutits och därmed utgör programmet inte en fullständig bild av intellektuellt funktionshindrade.</p> <p>Människor utan- och med personlig erfarenhet av intellektuellt funktionshindrade uppskattar programmet. De menar att programmet gör rätt i att exkludera problembaserade skildringar eftersom det därigenom utgör en motpol till andra medietexter, som ofta påvisar negativa aspekter. Personer med ett intellektuellt funktionshinder anser inte att programmet är en dokumentär, då det inte speglar en verklighet de kan identifiera sig med. Bilden som förmedlas blir därför orättvis och missvisande.</p> <p>Vi anser att programmet utgör en plattform för att utveckla arbetet med att öka jämlikheten och förståelsen för intellektuellt funktionshindrade. Vi är dessutom positiva till att inslag från dramagenren återfinns i programmet, då hybriden fångar människors uppmärksamhet.</p>

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
2 Referensram	8
Vem är funktionshindrad?	8
Förförståelsen formar tolkningen	10
Genrebenämningens betydelse för meningsskapande	14
3 Syfte och frågeställningar	17
Syfte	18
Frågeställningar	18
4 Metod	18
Fokusgrupper som metod	19
Urval och urvalskriterier	20
Stimulusmaterial	22
Intervjusituationen	23
Fysiska omständigheter	23
Respondentgalleri	24
Intervjuguide	26
Gruppdynamiken under intervjuerna	26
Dokumentation under intervjuerna	28
Efterarbete av dokumentationen	28
Tillvägagångssätt vid analys	29
Validitet	30
5 Presentation av dokumentären "I en annan del av Köping"	32

6 Människors tolkning av ”I en annan del av Köping” 34

Hur tolkar publikgrupperna programformen? 35

Hybriden lockar fler tittare 35

Ensidig men lärorik dokumentär 36

Ingen dokumentär – en produkt 37

Publikens tolkning av programformen 39

Hur uppfattar publikgrupperna skildringen av de medverkande och deras funktionshinder? 40

Personligheterna ses – funktionshindret förbises 40

Fokus på personligheterna visar möjligheterna 42

Alla är människor 43

Publikens tolkning av de medverkande och deras funktionshinder 45

Hur uppfattar publikgrupperna de medverkandes vardagsliv på gruppboendet? 47

Lär oss leva i nuet 47

Igenkännande skildring 49

Snedvriden och missvisande 50

Publikens tolkning av de medverkandes vardagsliv 51

Vad tolkningen innebär 52

7 Gränslös glädje – vägen till rättvisa? 54

Slutdiskussion 54

Våra personliga avslutande reflektioner 56

8 Executive summary 60

9 Referenser 64

Litteratur	64
Elektroniska källor	67

10 Bilagor	69
-------------------	-----------

Bilaga 1	69
Bilaga 2	70

1 Inledning

Känner du en person som har ett intellektuellt funktionshinder? Om du inte gör det, har du likväl en uppfattning om funktionshindrade. Det beror på att vi tolkar vår omgivning utefter den kulturella kontext vi lever i. Vi formas och vi stöps efter rådande samhällsideal. Vi må födas nakna och fria, som oskrivna blad i en bok – men så snart vi har öppnat våra ögon och andats vårt första andetag börjar boken långsamt fyllas med erfarenheter och upplevelser, som gemensamt gjuter oss till individer. Vår omgivning tilldelar oss normer och värderingar – i hemmet, skolan, och genom medier – som gemensamt med våra personliga erfarenheter påverkar hur vi ser och tolkar vår omgivning samt de budskap som återfinns däri.

Att medier har en betydande roll för hur vi formas och hur vi ser på vår omgivning är inget nytt. Medier speglar verkligheten och bidrar till att gestalta vår uppfattning om omvärlden, på samma sätt som våra värderingar påverkar hur vi tolkar vår omgivning. Medier kan därför utgöra en föreställning för hur människor tolkar samhällsgrupper och vilket värde de ska tilldelas i samhället. Det är därför viktigt att alla samhällsgrupper representeras likvärdigt i medier. Genom skildringarna kan människor uppfatta intellektuellt funktionshindrades livsform som negativ och inställningen till funktionshindrade blir därför orättvis. Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO)¹ menar att medietexter främst *handlar om* funktionshinder istället för att skildringarna består av program där funktionshindrade själva aktivt medverkar. Människor med funktionshinder förekommer sällan i mediesammanhang utan att handikappet är det primära – och ofta återspeglas problematiken kring handikappet med en negativ klang. Människors lika värde är en grundläggande rättighet i Sverige och alla människor ska följaktligen bemötas därefter. Medier har ett ansvar i att verka för ökad mångfald² och bör därför eftersträva att skildra verkligheten på ett så rättvist sätt som möjligt, eftersom människor delvis formar sin uppfattning utefter mediala skildringar.

¹ HSO är handikapps rörelsens röst mot regeringen och strävar efter att handikappsfrågor ska uppmärksammas. Genom projektet Med i medier verkar de för att funktionshindrade ska tilldelas större utrymme i medier och att skildringen ska bli mer nyanserad.

² Sveriges Riksdag, *Grundläggande fri- och rättigheter*. www.riksdagen.se

I dokumentärserien ”I en annan del av Köping”, som sändes i TV4 våren 2007, berättar funktionshindrade själva om sin vardag, vilket HSO menar är mindre förekommande i medierepresentationer. Programmet fokuserar på de medverkandes personliga egenskaper istället för på deras funktionshinder och de svårigheter det medför. Programmet kan därför, enligt HSO, spela en positiv roll i att försöka öka jämvikten av hur funktionshindrades framställs i medier. Programmet belönades med TV-priset Kristallen för bästa program och dokumentärserie, vilket påvisar att ett intresse väcktes hos publiken. Diskussioner har dock förts gällande om programmet verkligen är en dokumentär eller inte. Studiens syfte är att få större förståelse för hur publiken tolkar skildringen av intellektuellt funktionshindrade i dokumentären ”I en annan del av Köping”.

Att studera underrepresenterade samhällsgrupper är av betydelse för att därigenom verka för ökad mångfald. Medier ses idag som en sekundär socialisationsagent, vilket genererar ett stort samhälleligt ansvar. Media kan vara den enda möjliga vägen för minoriteter i samhället att synas och höras.³ Därmed är betydelsen av att skildringen är mångfacetterad om än mer relevant för dem än vad den är för andra samhällsgrupper. HSO anser följaktligen att det finns brister i den mediala rapporteringen av funktionshindrade, en problematik som även återfinns ur ett akademiskt perspektiv. När medier spelar så stor roll för människors socialisation och är fria att granska myndigheter, företag och organisationer – vem granskar då dem? Det är av stor vikt att vetenskapen undersöker och analyserar den maktfaktor som medier utgör, för att förstå hur de påverkar vår omgivning och hur vi tolkar den värld vi lever i. Vi lever i ett samhälle som ständigt förändras och där den kontextuella innebörden ges nya definitioner som speglas genom medier. Eftersom mediernas skildring av funktionshindrade personer oftast är stereotyp⁴, innehar vetenskapen en viktig roll i att presentera en nyanserad bild och därigenom fungera som rättesnöre för vad medieaktörer bör uppmärksamma och vad de ska ställa sig kritiska till.

³ Jfr Gripsrud, 2002:17.

⁴ Ghersetti, 2007:3.

Med utgångspunkt i ovanstående kommer vi nu att delge er en publikstudie på TV-programmet ”I en annan del av Köping”. Vi kommer att inleda med att beskriva vilken referensram vi utgår från, för att därefter påvisa tre publikgruppers tolkning av programmet.

2 Referensram

För att förstå hur människor tolkar funktionshindrade i TV-programmet ”I en annan del av Köping” behöver vi utgå från samma förförståelse. Vi behöver tolka empirin med en specifik referensram. Eftersom programmet är en dokumentär kommer vi att redogöra för vilken betydelse genreteori har för hur människor tolkar en medietext. Dessförinnan kommer vi att förklara det grundläggande förhållningssätt uppsatsen präglas av – receptionsteorin. Människor tolkar nämligen medietexter på olika sätt, beroende på tidigare erfarenheter. Vår studie utgörs av tre publikgrupper – en grupp med tittare utan personlig erfarenhet av funktionshindrade, en grupp med anhöriga och en tredje med intellektuellt funktionshindrade. Vi kommer därför att motivera varför vi antar att publikgruppernas relation till funktionshinder och deras ålder påverkar deras tolkning av programmet. Dessförinnan kommer vi att förklara receptionsteorins framväxt, för att därigenom påvisa teorins relevans för hur den sociala interaktionen vid meningsskapande av en medietext tilldelades större vikt. Vi kommer att inleda med att utvidga förståelsen för funktionshinder. Hur begreppet definieras, hur många som är funktionshindrade i Sverige och samhällets attityder gentemot funktionshindrade är några områden vi kommer att behandla. För att kunna förstå hur människor tolkar programmet behöver vi förstå samhällets syn på funktionshindrade och hur samhällsgruppen omskrivs i medier, dels för att programmet skildrar funktionshindrade och dels för att en av våra intervjugrupper utgörs av funktionshindrade.

Vem är funktionshindrad?

Begreppet ”funktionshinder” har en bred definition. Det kan innefatta personer som har brutit en arm, har astma, hjärtfel, hjärnskada, som är rullstolsbundna, blinda eller som har hörsselfel. Deras skada kan ha inträffat sent i livet eller varit

medfödd.⁵ Vi har valt att avgränsa begreppet för att därigenom tydliggöra vilka personer vi syftar till när vi använder begreppet. Då merparten av de personer som medverkar i TV-programmet ”I en annan del av Köping” har ett intellektuellt funktionshinder, har vi använt oss av samma definition för att möjliggöra identifikation för vår tredje intervjugrupp. En intellektuellt funktionshindrad person, enligt vår definition, innefattar därför människor som har en intellektuell begåvningsnedsättning och som därför är i behov av extra hjälp i sin vardag för att kunna leva ett vanligt liv. Enligt receptionsteorin, det perspektiv uppsatsen har sin utgångspunkt i, formar vår förförståelse inför en medietext hur vi tolkar och tar del av den. Det är därför högst relevant att tydliggöra vad vi menar då vi använder oss av begreppet ”intellektuellt funktionshindrad”.

År 2006 hade 55 800 personer i Sverige en eller flera insatser⁶ enligt LSS⁷. Trots att siffran exempelvis avser personer som har ett fysiskt funktionshinder genererar den en fingervisning om hur många personer som är i behov av särskilt stöd. År 2007 bodde cirka 5 900 personer i en så kallad särskild boendeform (exempelvis gruppboende) och cirka 74 procent av dem är i åldern 45-64 år.⁸ Uppgifterna är intressanta för att förstå hur stor den samhällsgrupp är som skildras i programmet ”I en annan del av Köping”. Ghersettis studie om hur funktionshindrade skildras i Sveriges Televisions nyhetsprogram konstaterar dock att funktionshindrade personer skildras som representanter för en samhällsgrupp med specifika behov. Deras funktionshinder är i fokus, medan deras personlighet är i periferin.⁹ Ljuslinder konstaterar vidare att funktionshindrade har skildrats på ett diskriminerande sätt i Sveriges Television. De har utgjort en motpol till vad som

⁵ Jfr www.socialstyrelsen.se; www.hso.se

⁶ Exempel på vilka insatser LSS innefattar är råd och stöd, personlig assistans, ledsagarservice, korttidsvistelse, boende och daglig verksamhet. För vidare information, se Socialstyrelsen, *Funktionshindrade personer – insatser enligt LSS år 2006*. www.socialstyrelsen.se

⁷ Socialstyrelsen, *Funktionshindrade personer – insatser enligt LSS år 2006*. www.socialstyrelsen.se. LSS är Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vilka lagen gäller för, se Socialstyrelsen, *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade – LSS*. www.socialstyrelsen.se.

⁸ Socialstyrelsen, *Funktionshindrade personer år 2006*. www.socialstyrelsen.se.

⁹ Ghersetti, 2007:3.

anses vara ”normalt”.¹⁰

Förförståelsen formar tolkningen

Receptionsteorin fokuserar på hur människor skapar mening av en medietext.¹¹

Perspektivet växte fram under 70/80-talet som en kritik och reaktion mot Uses and gratifications-traditionen. Den senare fokuserade på individens behov och hur de uppfyller dessa med hjälp av medier. Teorin förbiser dock den sociala- och kulturella kontext som förekommer när individen tillägnar sig medietexten. Receptionsteorin formades för att kunna skapa större förståelse för hur publiken uppfattar en medietext. Frågor som söktes svar på var bland annat varför människor tolkar samma medietext på olika sätt samt om en tolkning är mer rätt än en annan. Perspektivet intresserar sig främst för de sociala aspekterna gällande hur människor tillägnar sig medier. Därför lämpade sig kvalitativa intervjuer, eftersom de genererar ökad förståelse för människors livsvärld och hur de gemensamt skapar mening. I samband med att receptionsteorin utvecklades, skedde dessutom ett skifte från studier som fokuserade på makroprocesser till studier som betonade mikroprocessers betydelse. En tydligare fokus på samhällsprocessens inverkan på den individuella tolkningen inkluderades följaktligen i receptionsteorin. En analys om hur människor tillägnar sig medier i vardagslivet började integreras med analyser om ideologi, maktstrukturer och politik. Då skapades en plattform där människan kunde sättas in i ett kontextuellt och socialt sammanhang – hon kunde förstås utifrån sin samhällsposition – och därigenom kunde teorin förklara varför människor väljer att tillägna sig medietexter och hur de tolkar dem.¹²

Vårt urval av intervjupersoner baseras på två faktorer som vi antar är avgörande för hur människor tolkar programmet. *För det första* antar vi att människors relation till funktionshinder påverkar hur de tolkar en medietext och *för det andra* antar vi att människors ålder påverkar tolkningen.

Vi förmodar att intellektuellt funktionshindrade inte kommer att uppfatta

¹⁰ Ljuslinder, 2002:128.

¹¹ Ang, 1995:214.

¹² Reimer, 1997:42ff.

programinnehållet på samma sätt som personer utan funktionshinder. De tidigare har inte samma förutsättningar som andra människor, eftersom de har ett funktionshinder. De möter barriärer i sitt vardagsliv och samhällets lagar formar deras liv genom att begränsa deras rättigheter genom lagstiftning. Samtidigt hjälper samhället de personer som är i extra behov av stöd och öppnar därigenom dörrar som annars kunde ha varit stängda.¹³ Personer utan funktionshinder baserar sin förförståelse om funktionshindrade på medieskildringar och på omgivningens attityder – inte på självupplevda erfarenheter. Vi antar därför att publikgruppernas närhet till funktionshinder medför att de tolkar programmet på olika sätt.

Receptionsteorin inbegriper hur människor påverkas av samhället och formar sina uppfattningar utifrån den ideologi de lever i. Vi antar att intervjupersonernas ålder påverkar hur de tolkar intellektuellt funktionshindrade i programmet. Det beror på att samhällssynen på funktionshindrade har förändrats över tid. Människan är en del av den ideologi hon växer upp i och hennes liv och möjligheter formas av samhällets struktur. Människor som idag är medelålders har växt upp i ett samhälle där funktionshindrade levde på institutioner och bär därför med sig en förförståelse om hur funktionshindrade kategoriserades som annorlunda. Under 1900-talet organiserades vård- och omsorg för grupper av människor. Stora institutioner växte fram som syftade till att hjälpa människor som behövde stöd i sitt vardagliga liv. Institutionerna kritiserades starkt, bland annat för att de skapade en åtskillnad mellan omgivningen och de personer som levde på institutionerna. Inrättningen kritiserades dessutom för att de intagna vårdades på ett mycket formellt sätt och att den byråkratiska organisationen innebar maktskillnader, där vissa kontrollerade andra.¹⁴ Vi antar därför att medelålders personer har formats av rådande samhälle under sin uppväxt – att den samhälleliga tron om funktionshindrade som ”de andra” påverkar hur de idag uppfattar funktionshindrade.

Yngre personer har följaktligen inte samma förförståelse, då de är uppväxta i en annan ideologi. Vi antar att det beror på att institutionsvården avvecklades i Sverige i början av 1970-talet. Inrättningen ansågs vara alltför kostsam och ineffektiv.

¹³ Jfr Antonsson & Stål, 2003:27; 184.

¹⁴ Jansson, 1999:286.

Dessutom skedde en kunskapsutveckling inom området och andra boendeformer, såsom gruppboende och enskilt boende, ansågs därför lämpliga. Likaså medförde den ideologiska kritiken mot institutionerna en förändring.¹⁵ På grund av dåtidens ideologi har funktionshindrade länge kategoriserats under benämningarna ”sjuka barn” eller ”subhumana varelser”.¹⁶ Unga personer bär inte på samma sätt med sig en bild av hur samhället är uppbyggt efter en princip om att funktionshindrade är mindre värda och oförmögna att ha känslor. Det beror på att normaliseringsprocessen har varit en samhällelig strävan de senaste 20 åren; att personer med funktionshinder ska få leva sina liv likvärdigt övriga invånares.¹⁷ Samhällsstrukturen har därigenom förändrats och följaktligen har organisationerna omformats, som i sin tur har format våra medmänniskor och oss. Eftersom människan är en del av sin kultur tolkar hon följaktligen en medietext med en annan förförståelse, än de som har växt upp i en annan samhällsstruktur.¹⁸ Funktionshindrade personer lever idag i en ideologi som förespråkar umgänge med icke-funktionshindrade människor. Samtidigt lever den förlegade samhällssynen kvar, vilket resulterar i att vi lever i en ideologi som kommunicerar att funktionshindrade är som alla andra människor – men samtidigt återfinns skillnader människor emellan. Redan från födseln socialiseras funktionshindrade in i en kunskap om att de är annorlunda. Alla människor är dock olika – men vi är lika mycket värda för det. Funktionshindrade personer behöver bara extra hjälp i sin vardag för att kunna öka sina möjligheter till autonomi.¹⁹ Trots att funktionshindrade personer idag erbjuds fler möjligheter, ändras dock inte uppfattningar och fördomar lika fort. Medier har därför en viktig roll i att påverka människors attityder.

Ovanstående beskrivning är väsentlig för att kunna förstå hur våra intervjupersoner skapar mening av programmet. Meningsskapandet är en förutsättning för att en

¹⁵ Jansson, 1999:286f.

¹⁶ Gustavsson, 1999:47f.

¹⁷ Brusén & Hydén, 2000:51.

¹⁸ Jfr Helkama et al 2000:74f.

¹⁹ Barron, 2000:128ff.

tolkning ska äga rum, vilket är ett receptionsanalytiskt grundantagande.²⁰

Följaktligen är det betydelsefullt att förstå hur publiken skapar mening av en text, för att därefter kunna förstå dess konsekvenser och betydelser.

Därutöver påverkar de personer som står bakom en produktion publikens uppfattning. En producents intentioner kan exempelvis vara att publiken ska uppfatta produktionen på ett särskilt sätt – men sanningen är att en medietext inte bär på ett statiskt meningsskapande.²¹ När publiken tar del av medietexten avfärdar de- eller inrättar de sig under den ideologi som implicit uttrycks i texten, genom producentens värderingar.²² Eftersom alla medieskildringar är konstruktioner – inte representationer – av verkligheten, kan publiken därmed medverka till att upprätthålla skildringen, vare sig den är sanningsenlig eller ej.²³ Universitetslektor Eriksson (2000) presenterar sociologen Stuart Halls tre olika sätt för hur publiken avkodar medietexters ideologiska budskap: genom att göra en dominant, förhandlande eller oppositionell tolkning. De tittare som gör en dominant tolkning av ”I en annan del av Köping” ifrågasätter inte den ideologi som uttrycks i programmet. De som gör en förhandlande tolkning inrättar sig likaså under ideologin – men de ifrågasätter den och reflekterar över alternativa synvinklar. De som till fullo avfärdar de värderingar och normer som programmet kommunicerar gör en oppositionell tolkning. De förstår budskapen men de accepterar dem inte. Ovanstående tolkningar är oss behjälpliga när vi förklarar varför publikgrupperna tolkar programmet på olika sätt.²⁴

För att förstå hur människor tolkar en medietext är det betydelsefullt att dels studera den process då de tar del av medietexten och dels själva texten.²⁵ Vilket vi tidigare har nämnt, är den sociala inverkan intressant. Hur påverkar individer varandra då de skapar mening? Hur uppfattar individer kollektivt en skildring? En medietext kan förena individer medan den kan driva bort andra. Exempelvis

²⁰ Jensen, 2002:135.

²¹ Ang, 1995:214.

²² Eriksson, 2000:277f.

²³ Jensen, 1988:3f.

²⁴ Jfr Eriksson, 2000:277f.

²⁵ Eriksson, 2000:273ff.

förenar hårdrocken vissa individer medan andra personer inte alls tilltalas av musikstilen. Meningsskapandet i sig är en del av vår kultur och vårt vardagsliv.²⁶ Receptionsteorin innefattar många metodproblematiske områden, på grund av att intervjupersonerna ofta försätts i en artificiell situation där vardagslivets kontext försvinner. Medier är en del av vår vardag och när vi tar del av dem interagerar vi med andra individer, vilka påverkar vår tolkning.²⁷ Under intervjusituationen påverkas dessutom intervjupersonerna av det fysiska rummet och det är därför viktigt att skapa en trygg miljö.²⁸ Medietexten är kulturellt kodad, bland annat av de personer som står bakom produktionen och medietextens genrebenämning. De kulturella faktorerna bör inkluderas i analysen.²⁹ Produktionen inrymmer därför många bakomliggande intressen och budskap som uttrycks implicit. Att därför lyfta de implicita budskapen och göra dem explicita är viktigt, för att därigenom generera en större förståelse för vilka faktorer som formar produktionen och följaktligen även publikens tolkning.

Genrebenämningens betydelse för meningsskapande

Vår förståelse för genre formar vår tolkning av en medietext. Att därför komplettera receptionsteori med publikens förväntningar på genrer är betydelsefullt.³⁰ Begreppet *genre* betyder *sort* eller *typ*.³¹ Det innefattar att en specifik genre konnoterar specifika tecken och koder till publiken.³² Exempel på genrer inom TV kan vara *nyheter*, *fakta*, *fiktio*n, *dokumentärer*, *kultur* och *nöje*.³³ Uppsatsen fokuserar på genren dokumentär och vi kommer att föra en diskussion kring hybridiseringen (hur genrer blandas) av genrer, då ”I en annan del av Köping” och dess genrebenämning som *dokumentär* har varit omdiskuterad. Dessförinnan kommer vi att gå djupare in på genrens betydelse för människans tolkning av medietexten.

²⁶ Jensen, 1986:15f.

²⁷ Ang, 1995:215f.

²⁸ Jfr Eriksson, 2000:277f.

²⁹ Jensen, 1988:3f.

³⁰ Höijer, 1995:7.

³¹ Neale, 2001:1.

³² Gripsrud, 2002:156.

³³ Höijer, 1995:8.

Genrer inom TV har utvecklats ur litteraturgenre och filmgenre.³⁴ TV som medium innebär andra begränsningar och möjligheter än redan nämnda medium och följaktligen skiljer sig genrer medier emellan. När åtskillnaden gjordes berodde det på ekonomiska faktorer. TV-programmen sågs som varor, vilka förväntades generera ekonomisk vinning genom publikens konsumtion. De genrer som utvecklades var därför de som lockade tittare och därigenom även reklamintäkter och sponsorer.³⁵

Publikens förståelse för genre bygger på deras tidigare erfarenheter av genrekonventioner. Vi förväntar oss en viss typ av berättelse om vi väljer att exempelvis ta del av en medietext som har benämnts som humorprogram, i jämförelse med om vi väljer att se en dokumentär. Det beror på att genre baseras på normer och konventioner som återfinns i samhället och som såväl publik som producent uppfattar och är en del av. Genren utgör en referensram – ett verktyg – som vi använder oss av för att förbereda oss inför den medietext som väntar. Följaktligen kan programmets genrebenämning påverka huruvida publiken gör det aktiva valet att ta del av programmet eller att avstå.³⁶ De personer som står bakom produktionen avgör vilken genre programmet tillhör – men det behöver inte innebära att publiken är av samma åsikt.³⁷ Produktionen har uppkommit ur olika intressen, för att sedan bestå av sekvenser som är noga utvalda för att skapa en specifik känsla. Att därför fundera över bakomliggande intressen är betydelsefullt för att förstå vilket syfte produktionen vill uppfylla.

Televisionen uppvisar renodlade exempel på genrer, exempelvis TV-nyheter och dokumentärer om en historisk händelse. Samtidigt återfinns dock överträdelser, där genrer blandas med varandra och utgör en hybridisering av genrer.³⁸ ”I en annan del av Köping” är ett tydligt exempel på en dokumentär som har ambitionen att verklighetsförtroget skildra livet på ett specifikt gruppboende i Köping, samtidigt

³⁴ Neale, 2001:3. Vid intresse av filmgenre, rekommenderas Rick Altmans (1999) *film/genre*.

³⁵ Rose, 1985:5.

³⁶ Neale, 2001:1.

³⁷ Höijer, 1995:12.

³⁸ Höijer, 1995:9.

som det använder sig av cliffhangers och uppmuntrande musik och därigenom använder sig av dramagenren. Dokumentären i sin rena form är idag sällsynt. Genrer blandas alltmer och gränserna dem emellan har blivit allt otydligare.³⁹ För att kunna avgöra huruvida en medietext exempelvis är en dokumentär eller en blandning av genrer kan man exempelvis fundera över hur programmet relateras till verkligheten, om en berättarröst förekommer och hur vi implicit ombeds att relatera till de medverkande. När en produktion pendlar mellan olika genrer medför det svårigheter för publiken: har det hänt i verkligheten eller är det en dramatiserad konstruktion?⁴⁰ Måhända är inte TV-programmet "I en annan del av Köping" en ren dokumentär – men att blanda genrer är idag inte sällsynt. Mer intressant är därför att reflektera över vilka budskap genrebenämningen kommunicerar till publiken.

Medietexten är kulturellt kodad, vilket vi tidigare har nämnt. Den inbegriper producentens värderingar. De värderingarna har i sin tur formats av rådande ideologi. Produktionen har följaktligen kodats med implicita värderingar, då den är en del av vår tid och ett kulturuttryck.⁴¹ Kunskapen om genrer är till stor hjälp för producenter, då de kan utnyttja publikens förförståelse för att därigenom kunna arbeta snabbt inom genren och effektivt använda sig av de tecken och koder som kännetecknar genren.⁴² När publiken därefter tar del av programmet tolkar de innehållet med utgångspunkt i sin genreförståelse, utifrån det ramverk de har lärt sig att applicera och använda.⁴³ De personer som anser att "I en annan del av Köping" är en dokumentär tolkar följaktligen programmet med en annan förståelse än de som inte anser det. För att förstå deras tolkning är det av stor betydelse att vidga förståelsen för vad genren "dokumentär" innefattar. En produktion som benämns som dokumentär syftar till att den är informativ. Den beskriver en historia där en berättelse skildras, utvecklas och slutligen når klimax. Under berättelsens gång framkommer några huvudpunkter för att påvisa det centrala budskapet.

³⁹ Turner, 2001:32.

⁴⁰ Corner, 2001:32.

⁴¹ Eriksson, 2000:277f.

⁴² Gripsrud, 2002:157.

⁴³ Höijer, 1995:11.

Dokumentärer har dock ofta låga tittarsiffror.⁴⁴ En lyckad dokumentär skildrar ofta en social företeelse:

"The truly great documentaries have usually broached topics that resulted in controversy. This is because they identify important social issues and express a point of view."

(Raymond L. Carroll, 1988:249)

Begreppet dokumentär har utvecklats ur substantivet "dokument" och avser att återge bevis. Sedan genren etablerades har dess innebörd dock förändrats. Idag kan vi inte vara lika säkra på att en dokumentär inte präglas av bakomliggande intressen. Det beror på att producenterna har utsatts för starkare påtryckningar att tillfredsställa kommersiella intressen. Det beror dessutom på att publiken har blivit alltmer medvetna om medietexters budskap samt att deras förmåga att analysera dem har förbättrats genom större förståelse för de koder som kännetecknar dem. Trots att vi har blivit mer ifrågasättande, utgår vi dock från en förförståelse om genre då vi ser ett program. Vi utgår från att vad vi ser är mer sanningsbaserat än en dramaserie, på grund av att det har kategoriserats som en dokumentär.⁴⁵ Följaktligen påverkar genrebenämningen publikens tolkning av medietexten.

3 Syfte och frågeställningar

Ovanstående beskrivning av referensramen är betydelsefull för att kunna förstå studiens syfte och frågeställningar. Genom kvalitativa fokusgruppsintervjuer, med utgångspunkt i receptions- och genreteori, vill vi få djupare förståelse för hur människor uppfattar och tolkar "I en annan del av Köping". Vår ambition med studien är att människor ska uppmärksamma intellektuellt funktionshinderades livsvillkor och förstå att de inte är så annorlunda som den förlegade samhällssynen har framställt dem som.

⁴⁴ Carroll, 1988:237f.

⁴⁵ Paget, 1998:101ff.

Syfte

Studiens syfte är att få ökad förståelse för hur människor tolkar skildringen av intellektuellt funktionshindrade i dokumentären "I en annan del av Köping"

Frågeställningar

Vi har konstruerat tre frågeställningar, vilka är oss behjälpliga för att kunna besvara studiens syfte. Frågeställningarna konkretiserar syftet och fungerar som en hjälp genom arbetsprocessen.

- Hur tolkar publikgrupperna programformen?
- Hur uppfattar publikgrupperna skildringen av de medverkande och deras funktionshinder?
- Hur uppfattar publikgrupperna de medverkandes liv på gruppboendet?

4 Metod

Uppsatsprocessen har präglats av ett reflexivt arbetssätt, vilket har resulterat i relevant teoretisk kunskap och relevanta resultatredovisningar. Utefter arbetsprocessens gång blir vi mer insatta i problematiken och skapar oss en större förståelse för ämnesområdet och ser därför saker ur fler perspektiv. Alla människor har en förförståelse för områden och tolkar upplevelser på olika sätt. Vi som uppsatsförfattare har exempelvis ingen självupplevd erfarenhet av att leva med ett intellektuellt funktionshinder och vi saknar därför möjligheten att till fullo förstå hur samhället behandlar funktionshindrade. Vi kan dock lättare identifiera oss med att bli orättvist behandlade i samhället, exempelvis på grund av etniskt ursprung, vilket även personer med funktionshinder kan bli. En av oss arbetar extra på ett korttidsboende och har arbetat som personlig assistent, medan en av oss inte har yrkesmässig erfarenhet av funktionshindrade. Dessa skillnader oss emellan anser vi har bidragit till att öka studiens kvalitet, då vi inte alltid ser saker på samma sätt. När dokumentären "I en del av Köping" sändes i våras såg ingen av oss programmet. Vi tog heller inte del av rådande samhällsdebatt. Vi anser därför att vi inte har en nämnvärd förförståelse för programmet. Ovanstående beskrivning av vår

förförståelse är relevant för att förmedla vilket förhållningssätt vi har haft när vi har närmat oss studien. Därutöver är det betydelsefullt att motivera de val som studien baseras på. Därigenom skapar vi intersubjektivitet. En utomstående person ska i framtiden kunna återskapa studien och ha delgetts alla nödvändiga verktyg för att uppnå samma resultat. Vi har strävat efter transparens men vår förförståelse formar givetvis studiens utfall. Nedan följer beskrivningar som förklarar de val vi har gjort och varför, hur intervjuerna har genomförts och vilka faktorer vi har tagit i beaktning vid genomförande samt hur vår egen närvaro har påverkat intervjusituationen.

Fokusgrupper som metod

Vi har valt att använda oss av den kvalitativa fokusgruppsintervjun för att få ta del av publikgruppernas tolkning av funktionshinder i programmet. Vi har sammanfört personer som sedan tidigare inte känner varandra och låtit dem diskutera dokumentären ”I en annan del av Köping”. Vissa nyckelfaktorer har sammanfört dem,⁴⁶ exempelvis att de är föräldrar eller att de har ett intellektuellt funktionshinder. Att grupperna är homogena är betydelsefullt för att öppna upp för en diskussion, samtidigt som en alltför homogen grupp kan resultera i en onyanserad diskussion. Därutöver vill vi kunna jämföra grupperna sinsemellan. Eftersom vi vill studera attityder och uppfattningar samt interaktion och samspel människor emellan, lämpar sig fokusgruppsintervjun ypperligt.⁴⁷ Individuella intervjuer hade inte medfört en uttömmande gruppdyamik, vilket förklarar vårt metodiska val. En kvantitativ studie hade inte heller varit ett alternativ, då vi är intresserade av hur människor uppfattar programmet – vi vill exempelvis inte undersöka hur ofta de såg det. Genom fokusgruppsintervjun skapar intervjupersonerna en gemensam tolkning när de samtalar och de kan finna stöd i varandra vid känsliga frågor. Samtidigt kan det faktum att fokusgrupper inbjuder till att diskutera känsliga ämnen resultera i att intervjupersoner känner sig obekväma på grund av att diskussionen blir alltför känslig. Människor kan dessutom hämma varandra till att inte våga delge sina innersta tankar i rädsla för hur gruppen kommer att reagera. Därutöver är en del individer mer öppna och benägna att dela med sig

⁴⁶ Jfr Østbye et al, 2004:103.

⁴⁷ Jfr Wibeck, 2000:21; 37ff.

av sina tankar än vad andra är.⁴⁸ Efter att ha utvärderat de tre intervjuerna har vi funnit att gruppdynamiken har påverkat intervjusituationen för vår andra publikgrupp på ett mindre positivt sätt, vilket vi återkommer till. Det är problematiskt att sammanföra människor som är främlingar för varandra och det är inte alltid fritt från komplikationer. Vi anser dock att fokusgruppsintervjuer är den metod som bäst lämpar sig för studien, eftersom vi härigenom har fått större förståelse för hur människor gemensamt tolkar programmet.

Att komplettera studien med en innehållsanalys hade medfört en bredare förståelse för området. På grund av tidsbrist har vi dock valt att prioritera en välgjord och valid studie och har därför endast beskrivit ”I en annan del av Köping”, efter att ha tagit del av hela programmet. En innehållsanalys av programmet föreslår vi istället som en framtida studie.

Urval och urvalskriterier

Vi har valt att låta våra intervjugrupper bestå av 3-5⁴⁹ personer, då färre medverkande ökar möjligheterna för dem att få ögonkontakt. En för stor grupp hade kunnat resultera i att alla intervjudpersoner inte kommer till tals och att subgrupper skapas där personerna talar sinsemellan och exkluderar övriga gruppmedlemmar.⁵⁰

Vilka publikgrupper är intressanta att undersöka för att få ta del av tänkvärda reflektioner kring TV-programmet ”I en annan del av Köping”? De kriterier vi förmodar har stor betydelse för hur grupper tolkar en viss innebörd är direkt kopplade till vilket förhållande intervjudpersonerna har till funktionshinder. Vi antar att människors erfarenhet av funktionshinder utgör en större grund för hur de tolkar och tar till sig programmet, än vad exempelvis utbildning och kön gör. Vi upplever också att personernas ålder kan ha en viss betydelse för hur personerna tolkar programmet och har därför gjort ett urval som även baseras på ålder. Vårt

⁴⁸ Jfr Wibeck, 2000:126ff.

⁴⁹ Delade meningar råder kring antal intervjudpersoner som bör utgöra en fokusgrupp. Se Morrison, 1998:204.

⁵⁰ Jfr Wibeck, 2000:50.

urval är därför ett teoretiskt urval där varje enskild grupp är homogen. Vår *första* grupp består av människor som inte har en personlig relation till intellektuellt funktionshindrade. Hädanefter kommer vi att kalla dem för ”tittarna”. Givetvis är samtliga intervjupersoner tittare – men det har varit svårt att hitta en bättre synonym. Vår *andra* grupp (anhöriga) består av personer som är anhörig till en intellektuellt funktionshindrad person och vår *tredje* grupp (funktionshindrade) består av personer som själva har ett intellektuellt funktionshinder.

Vår utgångspunkt är att samtliga intervjupersoner har sett ”I en annan del av Köping” när det sändes. Eftersom programmet utgörs av sex avsnitt har vi eftersträvat att intervjupersonerna har tagit del av samma innehåll och därför kan uttala sig om programmet utifrån samma förförståelse. På grund av svårigheter att hitta intervjupersoner har vi dock inte lyckats uppfylla det kriteriet. Tre personer, en i varje grupp, har endast hört talas om programmet samt tagit del av diskussionerna kring det – men aldrig tidigare sett ett avsnitt. Deras förförståelse är följaktligen något avvikande från övriga intervjupersoners.

Vår *första* och *andra* grupp består av personer som är föräldrar. Vi har valt avgränsningen för att vi vill konstanthålla vissa kriterier. Det urvalskriterium som skiljer grupperna åt är intervjupersonernas förhållande till funktionshindrade. Vi har kommit i kontakt med våra intervjupersoner på olika sätt. Några tillfrågades på gatorna runt om i Göteborg, andra personer är bekanta till bekanta, medan vissa är kontakter vi har fått förmedlade genom FUB⁵¹. Den *tredje* gruppen består av personer som själva har funktionshinder. Våra urvalskriterier för gruppen var att intervjupersonerna måste vara så pass verbala och medvetna att de har en uppfattning och kan uttrycka sig om den medietext de ser samt att de är trygga i sitt handikapp. Att komma i kontakt med sådana personer har varit oerhört svårt. Dels för att uppgifter är sekretessbelagda och att vi därför ständigt var i behov av en mellanhand och dels för att det kan vara riskfyllt att intervjua personer som eventuellt inte har accepterat sitt funktionshinder. Vi var dock väldigt angelägna om att studien skulle bestå av en publikgrupp som själva har ett funktionshinder.

⁵¹ FUB står för Riksförbundet För Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna

Studien skulle annars vara en studie *om funktionshindrade* och inte en studie *med funktionshindrade*. Studien skulle då ge en missvisande representation av funktionshindrade på samma sätt som andra medietexter gör där funktionshindrade endast omtalas. Slutligen fick vi kontakt med en förening, vars medlemmar är personer med ett intellektuellt funktionshinder, och som bland annat verkar för att informera om funktionshinder. Följaktligen har de accepterat sitt funktionshinder och finner det betydelsefullt att medverka i olika sammanhang som resulterar i att deras egen röst tilldelas större utrymme. Det är vår starka övertygelse att studien vinner avsevärt på att den inkluderar den tredje gruppen med funktionshindrade personer.

Före intervjutillfället fick samtliga intervjupersoner ett informationsbrev⁵² där studiens syfte beskrevs. Brevet presenterade även studiens relevans, vilka studenterna bakom studien är samt delger kontaktuppgifter. Genom brevet ville vi försäkra oss om att samtliga intervjupersoner var medvetna om studiens riktning överlag.

Stimulusmaterial

Vi har valt att använda oss av ett stimulusmaterial, eftersom alla våra intervjupersoner inte hade sett programmet samt för att fräska upp minnet för de som såg det, då det var ett tag sedan det sändes. Vi inledde intervjutillfället med att visa det första och det fjärde avsnittet (6 avsnitt totalt, ett avsnitt är cirka 23 minuter) ur ”I en annan del av Köping”. Sekvensernas urvalskriterier är att samtliga personer i programmet ska medverka, att boendesituationen och livet utanför skildras samt att någon av de medverkande möter sina anhöriga. Urvalskriterierna syftar till att ge ett brett och översiktligt perspektiv på hur det är att vara funktionshindrad och att leva på ett gruppboende. Vi har omöjligen kunnat få med alla dimensioner genom att endast visa två avsnitt – men vi har eftersträvat det i största möjliga mån.⁵³ Vilket vi tidigare har nämnt var vår ambition att samtliga intervjupersoner skulle ha sett serien när den sändes, något vi inte lyckades uppnå.

⁵² Se bilaga 1. Bifogat informationsbrev är riktat till publikgrupp 2. Innehållsmässigt har de två andra breven delgett samma information – men vissa avvikelser har förekommit, exempelvis tid och plats.

⁵³ Jfr Wibeck, 2000:66f.

Intervjusituationen

Intervjutillfällena inleddes med att vi presenterade oss själva samt intervjuens upplägg. Vi berättade om de teman vi önskade att diskussionen skulle behandla samt att vi utlovade konfidentialitet. Vi påminde om att diskussionen skulle spelas in samt att inspelningarna kommer att förvaras på ett noggrant och säkert sätt, då vi finner det viktigt ur en etisk synvinkel. Därutöver poängterade vi vikten av att diskussionen skulle ha sin utgångspunkt i hur programmet skildrar funktionshindrade – och inte hur funktionshindrade skildras överlag. Vi framhöll även att huvuddelen av intervjun syftade till att intervjupersonerna sinsemellan skulle föra en diskussion. Därefter visade vi två avsnitt av programmet. Efter en kortare paus, under vilken vi bjöd på fika för att skapa en avslappnad stämning, tog diskussionen vid.

Fysiska omständigheter

Att skapa en miljö som intervjupersonerna känner sig bekväma och naturliga i är viktigt.⁵⁴ Intervjuerna med föräldrar genomfördes i ett rum på Göteborgs Universitet. Efter att ha övervägt alternativen, bestämde vi oss för att skolan är den bästa neutrala plats som fanns att tillgå. Därutöver konnoterar universitetet känslor av att studien är seriös. Intervjun med funktionshindrade genomfördes på intervjupersonernas arbetsplats. Samtliga intervjupersoner arbetar på en förening som verkar för att öka kunskapen om intellektuellt funktionshindrade – och hade därför möjlighet att infinna sig där samtidigt. Dessutom fanns deras coacher i närheten utifall att de skulle behöva dem. Miljön var trygg för intervjupersonerna, vilket vi anser betydelsefullt för att människor ska vilja uttala sig om sina innersta tankar. Vi var noga med att placera samtliga intervjupersonerna med lagom långt avstånd till varandra. Sitter de för trångt kan det kännas påträngande, precis som att ett stort rum med långa avstånd kan resultera i mindre samhörighet och därmed svårigheter med att starta diskussionen.⁵⁵ I de första två intervjuerna genomfördes intervjun i en lokal som var lagom liten och enkelt men välkomnande inredd, med ett runt bord i centrum. Det fysiska rummet för vår tredje intervju bestod av ett relativt litet rum och vi satt i en halvring runt kortsidan på ett avlångt bord. De två

⁵⁴ Jfr Wibeck, 2000:31f.

⁵⁵ Wibeck, 2000:31f.

första intervjuerna genomfördes utefter intervjupersonernas möjlighet att medverka, vilket resulterade i två onsdagskvällar i början av december, efter klockan 18. Den tredje intervjun genomfördes en måndagseftermiddag i december, efter klockan 13.

Respondentgalleri

För att kunna förmedla en uppfattning för intervjupersonerna har vi valt att beskriva dem i ett respondentgalleri. Relevant information för studien för samtliga grupper anser vi vara ålder, sysselsättning och i vilken utsträckning man såg/inte såg programmet när det sändes. I den andra gruppen förmedlar vi dessutom vilken boendeform intervjupersonernas barn bor i. I den tredje gruppen är vi därutöver intresserade av boendeform och vilken typ av funktionshinder personerna har. Samtliga arbetar på föreningen med olika ämnesområden, exempelvis att informera människor om funktionshinder. Att tittarna utgörs av två sjuksköterskor och två poliser är en ren slump. Samtliga namn är fingerade.

Grupp 1: tittare**Anna**

52 år

Sjuksköterska

Sett de flesta avsnitt

Adam

57 år

Polis

Sett de flesta avsnitt

Alva

50 år

Sjuksköterska

Inte sett något avsnitt

Agnes

50 år

Polis

Sett de flesta avsnitt

Grupp 2: anhöriga**Bodil**

57 år

Projektledare

Sett alla avsnitt

Gruppboende

Beata

37 år

Sjuksköterska

Inte sett något avsnitt

Bor hemma

Bertil

55 år

Civilingenjör

Har sett ett avsnitt

Gruppboende

Grupp 3: funktionshindrade**Camilla**

30 år

Sett alla avsnitt

Gruppboende

Hjärnskada

Christer

31 år

Sett de flesta avsnitt

Eget boende

Hjärnskada

Cecilia

22 år

Inte sett något avsnitt

Eget boende

Hjärnskada

Carl

41 år

Sett något avsnitt

Eget boende

Damp/ADHD

Caroline

35 år

Sett de flesta avsnitt

Eget boende

(har bott på gruppboende)

Hjärnskada

Intervjuguide

Intervjuguidens utformning påverkar intervjuens utfall. Eftersom vi är intresserade av att ta del av hur intervjupersonerna interagerar och hur de samtalar om programmet samt vilka ämnen de fokuserar på, har vi valt att utforma en semi-strukturerad intervjuguide⁵⁶. Intervjuerna inleddes med öppna frågor som behandlade programmet, för att öka möjligheterna att få igång en diskussion. Vi utgick därefter ur teman och frågor⁵⁷, genom vilka vi önskade generera en öppen diskussion kring ämnet. Våra teman är valda och direkt kopplade till studiens syfte och frågeställningar. Intervjuguiderna var i princip likadana för samtliga tre grupper men vi var extra intresserade av hur de funktionshindrade identifierade sig med programmet och dess medverkande. Vi har använt oss av nedanstående teman:

- Medverkande: Hur uppfattar publikgrupperna personerna som medverkar i programmet? Vilka känslor väcker de hos publikgrupperna? Skiljer sig uppfattningen från personer som har skildrats i andra program om funktionshindrade?
- Genre: Vilken genre anser publikgrupperna att programmet tillhör? Tror publikgrupperna att programmets genrebenämning påverkar hur de tar till sig innehållet? Anser publikgrupperna att programmet är ett bra och intresseväckande sätt att skildra funktionshindrade på?
- Funktionshinder: Upplever publikgrupperna att funktionshinder begränsar de medverkandes möjligheter? Ses det som ett problem? Vilka känslor väcker det faktum att de medverkande har ett funktionshinder?
- Vardagsliv: Hur upplever publikgrupperna att de medverkandes vardagsliv överensstämmer eller skiljer sig från deras eget? Exempel på områden är: kärlek, vänskap, intressen, sex och sysselsättning.

Gruppdynamiken under intervjuerna

Alla beslut vi har fattat om vårt tillvägagångssätt har format ramarna för hur intervjuerna har varit upplagda. I mötet med intervjupersonerna har vi en aktiv roll på grund av att vi påverkar dem. Vår ambition har därför varit att vara så passiva

⁵⁶ Se bilaga 2.

⁵⁷ Beskrivs ytterligare nedan.

som möjligt under intervjuerna, vilket likaså är lämpligt vid fokusgruppsintervjuer.⁵⁸ Vid den *första* gruppintervjun var vi passiva och behövde knappt presentera några frågeställningar alls, då intervjupersonerna själva tog initiativ under sessionen. Vid det *andra* intervjutillfället fick vi inta en mer aktiv roll,⁵⁹ eftersom gruppen visade sig vara lågmäld och inte lika initiativrik som den föregående. Vi har reflekterat över varför den andra intervjun blev så pass annorlunda, trots att vår insats var densamma som vid det första tillfället. Vi har kommit fram till att det inte berodde på vårt agerande i situationen, utan på grund av att antalet deltagare kan ha varit för få – den andra gruppen bestod av tre intervjupersoner. Dessutom anser vi att gruppen var alltför homogen. De hade alltför likartade tankar, vilket resulterade i att det var mycket svårare att få igång en diskussion. Trots svårigheterna anser vi att vi har fått ett uttömmande material som vi har kunnat använda för att göra en intressant analys. Vid det *tredje* intervjutillfället var moderatorn relativt passiv. Att intervjupersonerna har ett funktionshinder var inte ett problem under intervjun. Eftersom de arbetar med kommunikativ verksamhet har de erfarenhet av att samtala, reflektera och diskutera. De befann sig därför i en situation som tillhörde deras vardag i arbetet, vilket de kunde dra nytta av. De påminde återkommande varandra om intervjuens syfte och avbröt till och med varandra när de märkte att samtalet tog sig en annan riktning än planerat. Det var dessutom mycket tydligt att samtliga hade reflekterat över programmet och hur funktionshindrade skildrades. De var därför i många fall mycket strukturerade och de förde anteckningar under programmet när en scen visades som väckte någon tanke. I samtliga tre intervjutillfällen provade vi att använda oss av tystnaden som redskap, vilket visade sig fruktbart då gruppdeltagarna, vid några tillfällen, själva introducerade nya frågeställningar.

Vi beslutade oss för att båda två skulle delta vid intervjusituationerna. Vi växlade rollen som moderator och assistent vid de två första gruppintervjuerna. Vi ville båda medverka eftersom vi då skulle kunna hjälpa varandra om någon fick tunghäfta. Vid det tredje intervjutillfället inträffade dock ett kommunikativt missförstånd mellan oss och vår kontakt. Därför medverkade endast en av

⁵⁸ Jfr Wibeck, 2000:71f.

⁵⁹ Jfr Wibeck, 2000:71f.

uppsatsskribenterna och denna var följaktligen likaså moderator. Vi anser dock inte att intervjuens utfall därigenom påverkades negativt.

Dokumentation av intervjuerna

Vi valde att använda oss av både bandinspelning och att filma med videokamera vid det första intervjutillfället, något vi informerat intervjupersonerna om i förhand. Vi ville försäkra oss om att vi skulle få med alla de aspekter, såsom kroppsspråk, gester och miner, som vi önskade inför analys och transkribering.⁶⁰ Därutöver valde vi att placera kameran relativt osynligt, för att minimera risken över att ständigt påminnas om inspelningen.⁶¹ Kameran hade ingen märkbar påverkan på den första intervjun. Vid de två kommande intervjuerna valde vi att exkludera videoinspelningen, eftersom vi inte använt oss av materialet från det första intervjutillfället. Vi trodde att videoinspelningen skulle underlätta transkriberingen. Dels för att vi enkelt skulle kunna se vem som talade och dels för att en filmsekvens skulle kunna hjälpa oss att fånga upp dimensioner inför analysarbetet. Eftersom bandinspelningen delgav tillräckligt med relevanta nyanser inför analysen valde vi fortsättningsvis att inte filma, då det kändes överflödigt. Eftersom det ibland kan vara svårt att höra vad intervjupersonerna säger förde vi två ljudupptagningar, för att därigenom öka studiens reliabilitet.

Efterarbete av dokumentationen

Vi har valt att transkribera vårt material på ett sätt som möjliggör att vi inte bara kan uttala oss om det sagda ordet, utan även om hur det sägs i form av att intervjupersonerna tvekar mycket eller är oerhört engagerade i ett ämnesområde. Vi är intresserade av hur interaktionen inom gruppen påverkade samtalet och har därför valt att transkribera på ett sätt som återger nyanser under intervjun. Kommunikationsforskaren Wibeck, som verkar för att utveckla användningen av fokusgrupper, påvisar Linells tre former av transkriptionsnivåer, av vilka vi har valt att genomföra den *andra*. Den första innebär en exakt transkription där alla pauser, tvekljud, överlappningar och ord skrivs ut. Nivån används oftast inom samtalsanalyser och är därmed inaktuell för oss. Den tredje nivå exkluderar nästan

⁶⁰ Jfr Trost, 2005:54.

⁶¹ Jfr Wibeck, 2000:79f.

alla dimensioner i samtalet och återger endast andemeningen i det som sägs.⁶² Nivå två ligger däremellan – en nivå som känns rimlig för att möjliggöra en givande analys. Vi önskar kunna förstå när pauser äger rum och om intervjupersonerna tvekar eller skrattar. Vi har genomfört noggranna transkriberingar för att därigenom få större möjlighet att göra bra analyser. Vid vissa tillfällen, när det har varit svårt att höra, har det hjälpt oss att vi hade två ljudupptagningar under intervjutillfället.

Tillvägagångssätt vid analys

För att försäkra oss om att få en studie med hög validitet och reliabilitet, inledde vi analysarbetet med att gå igenom studiens syfte och frågeställningar på nytt. Vi läste återigen igenom transkriberingarna, för att bli mer förtroga i dem. Därefter påbörjade vi kategoriseringen och färgkodningen av empirin, utefter de teman⁶³ som vi hade operationaliserat utefter studiens frågeställningar. Varje tema innefattade specifika kriterier, utefter vilka vi systematiskt analyserade vårt material med hjälp av färgpennor. Därigenom fick vi en överskådlig bild över vilka teman som behandlats och vilken vikt de tilldelats inom varje enskild publikgrupp. Parallellt med färgkodningen valde vi att föra anteckningar, för att få en tydligare uppfattning om innehållet i de stycken vi analyserade. Därefter förde vi in materialet i ett kodschema för att få en överskådlig blick över empirin inför vår analys.⁶⁴ Att vi noggrant definierade och tillämpade våra teman och frågeställningar redan vid insamlingens början underlättade arbetsprocessen. Vi valde att analysera materialet enskilt, för att därigenom höja reliabiliteten, eftersom vi uppfattar olika saker i samma material. Vi ville inte riskera att förlora relevanta aspekter genom att formas av varandras tolkning och synsätt. Vi lyssnade igenom ljudfilerna igen, för att återfå en helhetsbild som delgav röstlägen samt för att få större förståelse för gruppdynamiken. Genom att sammanfatta empirin i ett kodschema förloras kontexten i vilken publikgruppens tolkning framkom. Vi har därför återgått till transkriberingarna för att återigen förstå sammanhanget.

Vi har valt att presentera empirin utefter våra tre frågeställningar. Vi inleder med att

⁶² Wibeck, 2000:81ff.

⁶³ Studiens teman: medverkande i programmet, programform, vardagsliv och funktionshinder.

⁶⁴ Jfr Hansen, 1998:278ff.

redovisa hur publikgrupperna har tolkat varje enskild frågeställning. Därefter redovisar vi en kortare sammanfattning där publikgruppernas tolkning förenas och utgör publikens tolkning. Efter att vi har presenterat de tre frågeställningarna, avslutar vi med att diskutera resultatet.⁶⁵ Vi har valt att redovisa vårt resultat genom att belysa publikgruppernas tolkningar med de mest relevanta och karaktäriserande citaten. Samtidigt som vi har velat presentera en nyanserad bild av gruppens gemensamma meningsskapande har vi eftersträvat en så god spridning av intervjupersonernas utsagor som möjligt. I vissa fall har det varit problematiskt, då alla intervjupersoner inte har uttalat sig om vissa områden. Givetvis har alla intervjupersoner inte haft samma åsikt under fokusgruppsintervjun. Vid de tillfällen där intensiva diskussioner har uppkommit har vi valt att presentera de gemensamma utgångspunkter som har rått inom gruppen. Vi har därutöver valt att återge vår empiri i form av en berättelse, där vi har vävt samman uttalanden med teori för att förklara de faktorer som formar publikgruppernas tolkning.

Vi kan omöjligen presentera all empiri. De delar vi har exkluderat i resultatredovisningen innefattar de diskussioner som fördes kring de samhällsproblem som återfinns kring funktionshinder. Diskussionerna har varit intressanta – men inte för att beskriva hur funktionshinder uppfattas i programmet. Vi har dock använt diskussionerna som inspiration då vi har diskuterat resultatet. Vi har dessutom exkluderat de diskussioner som har förts gällande intervjupersonernas förhållande till funktionshinder – privata upplevelser som inte relaterar till programmet. Genom att ta del av diskussionerna har vi dock fått större förståelse för hur det är att leva med funktionshinder samt hur det är att ha ett barn med funktionshinder.

Validitet

Att genomföra en tillförlitlig studie kräver noga planering, eftersom flera faktorer bör tas i beaktning. Val av miljö, urval, konstruktion av intervjuguide, stimulusmaterial och forskarens egen insats i projektet är några av de faktorer som alla påverkar studiens kvalitet. Att vara systematisk och noggrann under samtliga led

⁶⁵ Jfr Altheide, 1996:26

vid insamling av empiri är av stor vikt. Dels för att uppnå en så god reliabilitet som möjligt och dels för att kunna besvara studiens syfte.⁶⁶

Vi har tagit del av mycket litteratur, för att kunna sovra och därefter välja de källor vi bäst anser vara användbara för studien. Vi har varit extra källkritiska gentemot den information vi tagit del av som har behandlat funktionshinder. Det beror på att begreppets definitioner är så breda. Vi inledde arbetsprocessen med att läsa in oss på området, för att tidigt skapa en metodmedvetenhet. Eftersom alla människor läser texter på olika sätt kommer vi alltid att förbise dimensioner i texten, genom att vi fokuserar på andra. För att skapa en så valid studie som möjligt har vi därför arbetat systematiskt genom hela arbetsprocessen.⁶⁷ Vid genomförandet av studien har vi utformat tydligt definierade teman, utifrån vilka vi har skapat frågor, som i sin tur används som ett led i arbetet att besvara våra frågeställningar och sålunda även studiens syfte. Frågorna är formulerade så att de är konkret anknytbara till TV-programmet, vilket ökar möjligheterna för att intervjun ska kretsa kring programmet och inte de samhällsproblem som finns kring funktionshinder. Före intervjutillfället genomförde vi dessutom en pilotintervju; vi testade frågorna på bekanta, för att säkerställa att de inte var omöjliga att besvara. Att vara systematiska vid analysen av intervjuerna är betydelsefullt och vi utgick därför från samma teman då vi kategoriserade. Vi analyserade transkriberingarna var för sig, för att därigenom inte påverka varandra och riskera att förbise aspekter i materialet. Vi analyserade materialet på samma sätt, vilket gör resultatet mer tillförlitligt. När vi sammanförde våra tolkningar insåg vi mycket riktigt att vi lagt vikt vid något olika områden, vilket vi anser vara positivt för analysens utfall. Studiens reliabilitet har därigenom ökat. Därutöver valde vi att analysera intervjuerna före vi aktivt analyserade programmet. Vi hade givetvis sett programmet före vi utformade studien och hade därigenom en förförståelse – men vi gjorde en djupare analys efter att vi analyserade intervjuerna. Vi ville, i minsta möjliga mån, låta vår uppfattning av programmet forma vår tolkning av hur publikgrupperna uppfattade programmet.

Vi riktar kritik mot studien på grund av att publikgrupp två utgörs av för få

⁶⁶ Wibeck, 2000:118f.

⁶⁷ Jfr Höijer, 1990:16.

personer. Vi hade föredragit att fokusgruppen bestod av ett par intervjupersoner till för att skapa en mer dynamisk gruppintervju. Däremot vinner studien avsevärt på att en publikgrupp utgörs av funktionshindrade personer. Sammansättningen av våra intervjugrupper medför att studiens syfte går att besvara, eftersom vi kan uttala oss om tre publikgrupper med skilda erfarenheter. Det hade varit intressant att inkludera en publikgrupp med ungdomar, för att få ta del av fler tolkningar och nyanser. Vi antar att vi därigenom än tydligare hade kunnat se hur tolkningen av funktionshindrade i programmet skiljer sig, beroende på den ideologi människor är uppväxta i. De frågeställningar vi har operationaliserat ur syftet har vi kunnat besvara på ett uttömmande sätt, genom att intervjuguiden innefattar heltäckande frågor.

Vi har varit systematiska i vårt förfarande och har ständigt strävat efter att uppfylla de krav som god forskningssed innebär. Studien relaterar till teorier som återfinns inom medie- och kommunikationsvetenskap, den motiverar samhällsrelevansen i problematiken, utgår från accepterade vetenskapliga metoder, för ett logiskt resonemang och presenterar materialet på ett vis som möjliggör att läsaren själv kan ta ställning till den problematik som studien baseras på.⁶⁸

5 Presentation av dokumentären ”I en annan del av Köping”

”I dokumentärserien ‘I en annan del av Köping’ skildras livet för Linda, Mats, Tobbe och Micke på ett gruppboende i Köping [...] handlar om längtan, kärlek och drömmar. Men också om oro och besvikelser och om nervositeten man kan känna före dansen i folkets park.”⁶⁹

Ovanstående beskrivning visar att programmet ger en heltäckande skildring om livet på ett gruppboende. Dokumentären sägs behandla såväl positiva som negativa upplevelser. Instämmer publiken? Mediers rapportering om hur publiken uppfattade programmet då det sändes visar att de som såg programmet var positivt inställda. Dokumentärserien vann dessutom TV-priset Kristallen för bästa program,

⁶⁸ Björklund & Paulsson, 2003:12ff.

⁶⁹ TV4, *Fyra vänner I en annan del av Köping*. www.tv4.se.

ett pris där tittare avgör vinnaren, vilket visar seriens framgång.⁷⁰

Dokumentärserien⁷¹, som består av 6 avsnitt, sändes i TV4 på söndagar klockan 20:30-21:00, under våren 2007. I serien får vi lära känna Linda, Mats, Tobbe och Micke som gemensamt bor på ett gruppboende i Köping. Samtliga personer har ett funktionshinder – en hjärnskada eller ett kromosomfel. Fler personer förekommer i serien – övriga personer som bor på gruppboendet, personal, anhöriga och i viss mån även omgivande personer – men dessa är i periferin. Linda är programmets medelpunkt av två anledningar. Dels för att hon är syster till Filip Hammar⁷², som har producerat programmet, och dels för att hon är programmets berättarröst. Följaktligen berättar inte en utomstående person om de medverkandes liv, utan de presenteras genom Linda. Ibland frågar intervjuaren frågor men dessa tar ytterst liten del i programmet. Linda skildrar de medverkandes liv på ett levande och intresseväckande sätt. Programmet är därigenom ett program *med* funktionshindrade själva – inte ett program *om* funktionshindrade.

Programmet har genrebenämnts som dokumentär – men inslag från andra genrer är återkommande. Programmet använder sig av cliffhangers⁷³, vilket är ett inslag som ofta återfinns inom dramagenren. När programmet sändes påannonserades det under veckan genom trailers, som präglades av roliga sekvenser och glad musik. Musiken är upplyftande, vilket vanligen inte förekommer i renodlade dokumentärer.

I programmet får vi följa de medverkandes vardagsliv. Vi får se sekvenser från gruppboendet, när de får besök- eller besöker anhöriga, när de arbetar och är ute på aktiviteter. De besöker bland annat Stockholm, går på länsdans, har idrottsdag, är på picknick och går på födelsedagskalas. Sekvenser visas även där de medverkande besöker tandläkaren, frisören, den teateruppsättning Tobbe medverkar i samt Mats

⁷⁰ Göteborgs Posten, *Köpinggänget vann finaste TV-priset*. www.gp.se.

⁷¹ Besök www.tv4.se/koping för att ta del av extramaterial från programmet, läsa presentationer om de medverkande och diskutera programmet på ett forum. Genom <http://anytime.tv4.se/webtv> kan du dessutom, genom en betaltjänst, välja att se programmet.

⁷² Filip Hammar arbetar som journalist och är en del av duon Filip & Fredrik.

⁷³ En cliffhanger innebär att avsnittet avslutas med sekvenser om vad som händer i nästkommande avsnitt. Följetongen syftar till att bibehålla tittarens intresse.

körskola. Kärlek tilldelas stor vikt i programmet – framförallt Mats och Lindas relation.

Programmet fokuserar inte på de medverkandes funktionshinder. Deras personlighet är istället i fokus och de aktiviteter de ägnar sig åt. Hur funktionshindret begränsar de medverkandes vardagsliv är ingenting som tilldelas större vikt. Det förekommer dock sekvenser där det påvisas, exempelvis när en hiss inte fungerar och Linda, som har svårt att gå, får ta trapporna, vilket är en svårighet.

”I en annan del av Köping” har uppkommit ur Filip Hammars intresse att uppmärksamma funktionshindrade personer i medier, då de ofta är en förbisedd samhällsgrupp. Produktionen syftar till att normalisera funktionshindrade och visa hur en funktionshindrad person lever.⁷⁴

Programmets avsnitt liknar varandra och är uppbyggda på samma sätt. Studiens stimulusmaterial utgörs av två avsnitt och vi anser att de har genererat en tillräcklig förförståelse för programmet i sin helhet. Visserligen skildras andra sekvenser i de avsnitt vi inte har valt att visa – men strukturen i stimulusmaterialet är så pass identiskt att vi anser oss kunna generalisera publikgruppernas tolkningar på programmet i sin helhet.

6 Människors tolkning av ”I en annan del av Köping”

Att få ta del av människors diskussioner kring ”I en annan del av Köping” har varit oerhört intressant, eftersom vi har mött många tankvärda reflektioner. Vi önskar att de personer som tar del av vår publikstudie lockas till att se programmet.

Ovanstående programbeskrivning har genererat en större förståelse för programmet och nedan följer en resultatredovisning och analys över hur tre publikgrupper har tolkat innehållet. Vi inleder med att presentera varje enskild frågeställning, för att

⁷⁴ TV4, *Vi är som vilka syskon som helst*. www.tv4.se.

därefter förena de tre publikgruppernas tolkning. Vi avslutar med att diskutera frågeställningarna och relatera dem och de tolkningar som har framkommit till studiens syfte.

Hur tolkar publikgrupperna programformen?

Människors förståelse för genre påverkar deras tolkning av ett program. ”I en annan del av Köping” har genrebenämns som dokumentär, något publikgrupperna ifrågasätter. Varför tror tittare att en hybrid lockar en större publik? Varför anser inte funktionshindrade att programmet är en dokumentär?

Hybriden lockar fler tittare

Den grupp som själva inte har personlig erfarenhet av funktionshindrade identifierar inte programmet med genren dokumentär. De anser att det förekommer alltför många främmande element för att kategorisera serien som dokumentär. Musiken och de trailers som visades inför programmet påverkar uppfattningen oerhört och får dem att associera programmet till andra genrer, exempelvis reality-serier. Deras förståelse för programmet som dokumentär påverkade deras tolkning – men det innebar inte att de avstod från att se det: *”När jag läste om den innan blev jag intresserad för att det var en dokumentär – men det förtog ju ingenting”*, menar Adam. Programmets genre tilldelas stor vikt inom gruppen, eftersom genrebenämningen ifrågasätts. Diskussioner förs kring reality-serier, eftersom gruppen anser att programmet visar tendenser som återfinns inom den genren – men de tendenserna varierar mellan olika avsnitt: *”Kanske första avsnittet var lite mer dokumentärt – men inte nu det sista”* (Agnes). De syftar till att skildringen fokuserar på ämnen som kärlek och sex, vilket vanligen inte förknippas med dokumentärer. Genren dokumentär konnoterar att skildringen ger en sanningsenlig bild av verkligheten men när andra element förekommer som återfinns inom dramagenren, uppstår en osäkerhet hos publikgruppen. Vem som står bakom produktionen blir alltmer intressant, då dess bakomliggande intressen ifrågasätts. Dock anser Agnes att *”upplägget tror jag i alla fall gjorde att det var fler som tittade än om det hade varit en ren, traditionell dokumentär”*. Diskussionen kretsar kring huruvida det är relevant att tilldela programmet en viss genre samt om definitionen av dokumentär har förändrats över tid: *”Det kan hända att man bär med sig den erfarenheten man har av dokumentärer. Att*

dokumentärer, det är undervisningsmaterial och är lite tungt. [...] Men för den yngre generationen blir det en blandning mellan reality och lite teater, fast man beskriver då en person eller händelse" (Agnes). De antar att yngre människor skulle uppfatta programmet som en dokumentär, eftersom en blandning av genrer är mer vanlig idag. Vidare menar de att en lättsam skildring av funktionshindrades liv kan utgöra en fara, då den yngre generationen kan få en snedvriden bild av att funktionshindrades vardag enbart är positiv. De menar att den äldre generationen bär med sig en bild av att funktionshindrade hade ett mindre människovärde, vilket kommunicerades genom tidigare ideologi, och att programmet därför ses som en uppvägning mot den syn de växt upp med.

Tittarnas vidare reflektioner kring genrebenämningen resulterar i tanken om att: *"Dokumentärer tror jag inte är så... Ungdomarna är inte så intresserade"* (Anna). På grund av att programmet har benämnts som dokumentär återfinns en risk att ungdomar väljer att inte ta del av programmet, precis som att den äldre generationen skulle ha kunnat välja att inte se programmet om det hade benämnts som reality-serie. Den mest avgörande faktorn för huruvida tittarna väljer att se ett program handlar om hur man kom i kontakt med det: *"Om de såg trailern på TV eller om de läste i en tidning. Läste man att det var en dokumentär om förståndsbandikappade så tror jag att det drar mindre än om man sagt att det var en reality-serie"* (Agnes). Det kan bero på att den sistnämnda genren ligger mer i tiden och att det finns ett intresse i att följa andra människors livsöden. De menar att kärlek och relationer är ett eftertraktat ämne inom medier och att *"I en annan del av Köping"* skildrar sådana sekvenser. Samtidigt menar de att de trailers som visades gör att många yngre ändå kan ha blivit intresserade, trots att serien benämndes som en dokumentär.

Ensidig men lärorik dokumentär

Den grupp som själva har barn med funktionshinder känner igen sig i hur programmet skildrar livet för en funktionshindrad: *"Jag tycker det är väldigt så det är"* (Bodil). Det faktum att de medverkande själva berättar och ger sin skildring av livet, medför att publikgruppen får känslan av att *"det är ju verkligen de som tycker"* (Bodil). Att serien har benämnts som dokumentär medför en större tillförlitlighet till programmet. Människor som ser serien kan, enligt gruppen, lita på att det

förekommer mycket glädje i ett liv för en funktionshindrad och att det därför är en dokumentär som skildrar verkligheten. Deras närhet till funktionshindrade medför att de uppskattar skildringen, då programmet visar en synvinkel som sällan ryms i medier. Medvetenhet om att programmet ger en ensidig skildring av funktionshindrade artikuleras dock. Därmed uppstår tveksamheter kring seriens genrebeteckning och de menar att det beror på att man i programmet: *"inte får både och, utan är vinklad från den positiva sidan"* (Beata). Samtidigt menar Bertil att det *"är inget ljug i den"*. De menar att skildringen är sann men inte heltäckande. Vi uppfattar att gruppen sammantaget uppskattar programmet, eftersom det visar en positiv sida av hur livet som funktionshindrad är. De beskriver också hur medmänniskor ofta tycker synd om dem, för att de har fått ett barn med funktionshinder och anser därför att programmet har en utbildande funktion: *"Det har varit väldigt informativt, då omgivningen vågar ställa frågor [...] för att de har sett ett sådant här program. Så jag tror att det har varit mycket lärorikt för många som inte känner någon handikappad"* (Bodil). Människor utan personlig erfarenhet kan inte till fullo förstå hur det är att vara förälder till ett barn med funktionshinder – men programmet förmedlar en kunskap de annars inte kommer i kontakt med. Därmed anser de att programmet fyller en viktig funktion genom att det väcker positiva känslor och utgör en motpol till övriga mediernas skildringar, då de ofta är problembaserade och utesluter *"solskenshistorierna"* (Bertil).

Ingen dokumentär – en produkt

De personer som själva har erfarenhet av att bo på gruppboende anser att programmet är alltför ensidigt och vinklat. Programmet uppvisar en stereotypisk bild av funktionshindrade; att de alltid är glada och problemfria. Den ensidigt positiva vinklingen medför att produktionen inte förtjänar att kallas dokumentär: *"Det är ingen dokumentär, det här är en produkt"*, menar Camilla. Programmet ger inte tittaren en heltäckande inblick om hur det är att leva på ett gruppboende. Vi ställer oss dock frågandes till om det verkligen är syftet med produktionen. På grund av gruppens nära relation till funktionshinder anser vi dessutom att de har andra förväntningar inför produktionen än vad de andra grupperna har. De förväntar sig en rättvis skildring, eftersom programmet har genrebetecknats som dokumentär. Det resulterar i att de funderar över vilka bakomliggande intressen som formar programmet. De menar att serien explicit uttrycker att den speglar verkligheten, på

grund av genrebenämningen som dokumentär – men implicit har den formats av dolda intressen.

Trots att seriens form utgörs av att funktionshindrade själva berättar och är i fokus – och därigenom borde ge uttryck för ett inifrånperspektiv, menar publikgruppen att skildringen är missvisande: *”Om det här var en dokumentär skulle de väl behöva en insider”* (Cecilia). De menar också att man inte ska *”sända något där man inte vet budskap, innebörd och fakta.”* (Caroline). Det är viktigt att en dokumentär åskådliggör syftet med programmet som *”Vad är själva budskapet med filmen? [...] Vilka är den riktad till och hur har de riktat filmen?”* (Cecilia). Problematiken återfinns i att skildringen är enbart positiv och att känslor som ilska och frustration exkluderas: *”De har riktat kameran så fel. De har inte tagit det viktiga. Att de inte är så goa och glada jämt, för att vi funktionshindrade kan ha känslor och vara på olika humör.”* (Cecilia). Publikgruppen har svårt att ta till sig programmet, eftersom det beskriver en verklighet och ett vardagsliv de inte kan identifiera sig med. En dokumentär bör skildra även negativa aspekter och många konkreta förslag presenteras över hur en mer rättfärdig skildring kan återskapas: *”Vad är negativt med att bo där? Vad är det för negativt på arbetsplatsen? På körskolan? I bowlinghallen? Nu har vi sett det positiva. Nu kan vi ta den jobbiga delen”*, föreslår Caroline. Därmed anser de att uppföljningen ska innefatta mer vardagsproblematik för att kunna klassas som en dokumentär. Motstridigheter uppkom under diskussionen då intervjupersonerna anser att programmet skildrar funktionshindrades egenskaper, som att de är mänskliga och har känslor precis som alla andra, samtidigt som de anser att skildringen *”visar upp dem som ett gäng clowner”* (Carl). Vi tolkar deras uttalanden som att de anser det vara positivt att funktionshindrades personlighet är i fokus, samtidigt som att en alldeles för glad och problemfri skildring av tillvaron resulterar i att de inte kan ta till sig skildringen på grund av att den känns tramsig, fiktiv och inte sanningsenlig. Ingen människa är ju alltid glad. Då samtliga är överrens om att programmet ger en snedvriden bild av verkligheten ifrågasätter de om programmet borde ha sänts alls för *”när jag såg det, sa jag ’vad är det här för skit? Ska det här kallas för dokumentär?’ Men jag såg alla avsnitt för att se om det blivit bättre, men det har bara blivit sämre. [...] Jag kallar inte det för dokumentär. Jag tycker inte det skulle ha sänts överhuvudtaget”* (Camilla). Vi förstår att programmet upprör men anser samtidigt att människor som har växt upp under institutionssamhället

behöver se en glad skildring. Att funktionshindrade inte uppskattar skildringen beror på att de orättvisor de upplever i sina liv överhuvudtaget inte uttrycks i programmet.

Publikens tolkning av programformen

Publikgrupperna ställer sig tveksamma till huruvida ”I en annan del av Köping” är en dokumentär eller inte. Skildringen är ensidigt positiv, vilket medför att många dimensioner förbises. Hur kan människor uppfatta programmets genre på så olika sätt? Gruppernas närhet till funktionshinder styr hur de diskuterar kring genre. Eftersom tittare inte har personlig erfarenhet av funktionshindrade, diskuterar de istället vilka element som förekommer i programmet och som därigenom får dem att tveka på om programmet är en dokumentär eller inte. Cliffhangers, trailers och uppmuntrande musik tilldelas större diskussionsutrymme. De har ingen självupplevd erfarenhet att basera sin tolkning på och utgår därför från de referensramar om genre de bär med sig. Såväl tittare som anhöriga menar att programmet inte *behöver* fokusera på svårigheter och negativa skildringar, eftersom tittare utan personlig anknytning till funktionshindrade förstår att det finns många problem och hinder för intellektuellt funktionshindrade i deras vardagsliv.

Anhöriga och funktionshindrade har personlig erfarenhet och baserar därför sin uppfattning om genre på hur de själva upplever sin verklighet. Anhöriga känner igen sig i den vardag som skildras och ser programmet som en dokumentär, trots att vitala delar utelämnas. Att programmet inte är mångfacetterat innebär dock inte att skildringen är osann. De anser istället att programmet utgör en motpol till övriga medieskildringar om funktionshindrade. Programmet har en utbildande funktion eftersom det skildrar en verklighet som människor utan personlig kontakt till funktionshindrade annars inte får ta del av. De menar att människor bär på en stor okunskap, vilket leder till att många har fördomar om att funktionshindrades liv främst utgörs av hinder och problem. Dessutom får deras barn sällan möjlighet att visa att de är precis som alla andra människor – att de njuter och gläds av livet samt har drömmar om en lycklig framtid. Funktionshindrade personer tolkar programformen utifrån sin självupplevda vardag och de känner inte igen sig i skildringen. Programmet skildrar funktionshindrade som att de alltid är glada och

problemfria – en verklighet som är dem främmande. Var återfinns kampen om rättigheter och att bli tagen på allvar? De anser inte att programmet är en dokumentär eftersom det inte ger en heltäckande bild av hur en person med funktionshinder lever sitt liv.

Gruppen med funktionshindrade för livliga diskussioner kring produktionens syfte och bakomliggande intressen. Alla grupper är intresserade av varför produktionen har uppkommit, något vi anser bero på att programmet är en hybrid av genrer. En dokumentär konnoterar känslor om sanning – men samtidigt återfinns element från dramagenren, som präglas av fiktiva berättelser. Tittare och anhöriga har växt upp i ett samhälle där televisionen präglades av mer renodlade genrer. Deras förförståelse baseras därför exempelvis på dokumentären i sin rena form och de ser följaktligen programmet som en dokumentär, eftersom det skildrar en sanning – om än en onyanserad sanning. Funktionshindrade är något yngre och är uppväxta i ett samhälle där hybrider är mer förekommande och följaktligen har de en annan förförståelse för genrer.

Hur uppfattar publikgrupperna skildringen av de medverkande och deras funktionshinder?

”I en annan del av Köping” är ett program där funktionshindrade själva aktivt medverkar. Deras funktionshinder är dock i periferin, medan deras personlighet är i fokus. Vad beror det på?

Personligheterna ses – funktionshindret förbises

Publikgruppen anser inte att personernas funktionshinder är i centrum i programmet. Istället skildras de medverkandes personlighet: ”*man ser personligheterna bakom*” (Agnes), som exempelvis ”*Tobbe som gillar kaffe*” (Anna). Programmet ger en positiv bild av att personerna ”*respekterar varandra*” (Adam) och att de ”*själva är bekväma med vad de visar upp*” (Agnes). Deras funktionshinder återfinns i periferin och upplevs inte som ett hinder för de medverkande. Samtidigt återfinns en förståelse för att det är allt utom enkelt att leva med ett funktionshinder – men det skildras inte i programmet. Istället är personligheterna i fokus och de uppfattas som väldigt glada och ärliga: ”*när man ser det... De kan ju allting känns det som. Ingenting är omöjligt*”

(Agnes). I vissa fall anser de att skildringen är något ytlig: *”Mats har ju mycket tankar kring sitt körkort. Att ha resonerat lite kring det, hur han hade tänkt sig det. [...] Lite så, resonerat kring något som är ett allvarigare problem än kärleksbekymren under sommaren”* (Anna).

Publikgruppen uppfattar att de porträtt som skildras kommer från de medverkande själva – att de inte är regisserade eller pålagda: *”Det verkar inte vara någon annan, utanför dem själva som säger att detta är som det är, utan det verkar växa ur dem själva. De kommer på det...”* (Anna) och syftar till att det inte är någon utomstående speaker, utan att det är de själva som agerar berättare i serien. Därigenom försvinner genren dokumentär i sin rena form och en hybridisering blir uppenbar.⁷⁵

Publikgruppen har växt upp i ett samhälle där funktionshindrade har levt på institutioner. Personer med ett funktionshinder har uteslutits från samhället och kategoriserats som ”de andra”. Publikgruppen bär med sig den förförståelsen och de är medvetna om det.⁷⁶ De menar att funktionshindrade har varit *”något man var lite rädd för”* (Agnes) och att *”man drog alla över en kam”* (Agnes) men att programmet *”bekräftat att de lever i princip likadant liv som vi andra gör”* (Adam). De poängterar också vikten av att den äldre generationen tar till sig och ser program likt *”I en annan del av Köping”*, eftersom de har växt upp i en samhällsstruktur som kommunicerar betydelser om att människor inte har samma värde: *”sedan undrar jag om det är en annan generation också, för som yngre var ju förståndshandikappade på institution. [...] Det kanske de yngre har svårt för, som inte har sett det”* (Agnes) och fortsätter: *”Ja, ofta när man har haft förståndshandikappade, då har det varit institutionsbetonat. [...] Även om man vet att man lever då i gruppboenden etc. så är det ju ändå inte det första man tänker på”*. De anser att programmet hjälper till att stärka och öka förståelsen för funktionshindrade – att de också är människor med vanliga liv och vanliga behov som alla andra. De anser att de flesta ute i samhället ändå har den insikten idag men att det ändå är betydelsefullt att *”just få se – vilket fint hem och miljön, glädjen och jobbet och... Att få det konkretiserat; att få se det på riktigt – fast man ändå vet”* (Agnes). Ideologin som kommunicerade betydelser om att funktionshindrade är ”de andra” bryts genom

⁷⁵ Jfr Corner, 2001:32.

⁷⁶ Jfr Jansson, 1999:286.

programmets skildring.

Vidare anser också gruppen att de som medverkar i programmet kan lära människor utan funktionshinder mycket i livet: *”att det kan lära oss att få insikt i nuel”* (Agnes) och att de kan bidra till att öka *”förståelsen för varandra ute i samhället: att vi är olika”* (Anna) och att vi *”behöver inte vara sämre eller bättre för det”* (Anna). De anser att funktionshindrade ska få mer plats i medier för att därigenom öka mångfalden i mediesfären. De anser också att många av de skildringar som återfinns idag är negativa och problembaserade och att det därför är viktigt att få se fler medieproduktioner med funktionshindrade själva. *”Det sattes ju upp en pjäs i Norrland någonstans och den var på turné, och det var en väldig efterfrågan på den för något år sedan. Det var förståndshandikappade som gjort den – men även en sådan pjäs kan man ju visa i TV”* (Anna) och Adam spinner vidare *”det är ju samma med Grunden Bois, de spelar fotboll”* och att sådana program borde visas oftare eftersom *”det är ju inte bara vi som vill synas och finnas”* (Anna).

Fokus på personligheterna visar möjligheterna

Anhöriga instämmer i att programmet fokuserar på de medverkandes personligheter: *”Jag tänkte inte på deras funktionshinder. Utan mer att hon var så och han var så...”* (Beata) och Bodil instämmer *”de är individer”* som skildras som *”väldigt självständiga individer och starka karaktärer, där alla har sin personlighet”* (Beata). De känner igen personlighetsdrag hos de personer som medverkar i programmet med hur deras egna barn reagerar. De påvisar också att *”det är ju deras känslor, de handikappades känslor som kommer ut genom henne”* (Bodil) och syftar på Linda som är berättare genom hela programmet, vilket genererar en känsla av att *”det är ju verkligen de som tycker”* (Bodil). Samtidigt tycker de att det är något självutlämnande då Linda talar mycket om sina kärleks- och sexrelationer: *”Hon blir väldigt naken gentemot allmänheten. Hon visar mycket av sig själv”* (Beata) och Bertil menar att *”om vi skulle vända oss till oss, skulle vi öppna oss på samma sätt?”* samtidigt som de anser att programmet inte hänger ut henne.

”Det är mycket upp till oss föräldrar att informera” menar Bodil och syftar till människors okunskap och rädsla som anhöriga och funktionshindrade möter i samhället. De

välkomnar därför serien och anser att den kan bidra till att vidga synen och öka förståelsen av hur det är att leva med- och i nära kontakt med funktionshindrade: *”För ju mer allmänheten vet, minskar ju den rädslan”* (Beata). Gruppen ansåg att skildringen överrensstämde med deras egen verklighet – trots att den var ensidigt positiv – och menar att programmet väcker frågor och nyfikenhet hos omgivningen. Bodil menar att *”många i min omgivning frågar: är det så här? [...] Så jag tycker att det har varit väldigt informativt, då omgivningen vågar ställa frågor – de som inte gjorde det tidigare och de som inte vet – för att de har sett ett sådant här program. Så jag tror att det är mycket lärorikt för många som inte känner någon handikappad”* (Bodil). De anser också att det är en generationsfråga där de äldre har en mer inskränkt syn på funktionshindrade än vad de yngre har: *”Jag menar att alla som är trettio år och yngre är ju vana vid att handikappade är runt på stan. Vi som är äldre än trettio år har ju inte sett dem på samma sätt”*, säger Bodil och syftar till att äldre personer har kvar bilden av när funktionshindrade levde på institutioner: *”Nej, för man kunde inte med att visa dem, för att man skämdes över att man fått ett sånt barn. Jag tycker att det är jättebra att de visar [...] förutom när det bara är problem”* (Bodil).

Avslutningsvis anser de att *”I en annan del av Köping”* hjälper till att utbilda och upplysa allmänheten och att återge en mer mångfacetterad bild av funktionshindrade. *”Ja, och just det här positiva att man ser ju att de kan väldigt mycket. Att de klarar sig själva”* (Bertil) och Bodil spinner vidare *”de är inte så dumma som alla tror”*. De tror därför att det var *”jättenyttigt, för många har kanske tittat på det av ren nyfikenhet, för att man inte vet”* (Bodil). Den största anledningen till den uppmärksamhet programmet fått anser de dessutom bero på att allmänheten *”vill lära sig mer om dem och hur de fungerar”* (Bodil) och att det finns en stor *”nyfikenhet”* (Beata).

Alla är människor

Likaså funktionshindrade själva instämmer i att det är personerna och inte funktionshindret som är i fokus: *”Man är ju först och främst människa. Det spelar ju ingen roll om man har ett funktionshinder”* (Carl). Att programmet fokuserar på personligheterna är positivt – men de svårigheter som återfinns med att leva med ett funktionshinder borde skildras, genom att visa de problem som återfinns i vardagen. De anser att programmets positiva skildring ger de medverkande lustiga

och roliga personlighetsdrag som kanske egentligen är negativa och problematiska för dem, som exempelvis: *”Tobbe, hur har han blivit behandlad, med kaffemanin eller hans hypokondri. Kan det vara så att han egentligen menar något annat när han säger att han har ont?”* (Caroline).

Trots att de medverkande själva berättar om sina liv på gruppboendet, anser inte publikgrupperna att representationen eller materialet är valt av de medverkande själva. De anser heller inte att funktionshindrade föredrar att bli skildrade enligt produktionens sätt, vare sig det är funktionshindret eller personligheterna som står i fokus: *”Jag tycker de skulle ta fakta för det första och kolla vad personerna vill göra. Jag ser att de som tagit fram allting, de bestämmer allt”* (Christer). De anser också att skildringen är naiv och barnslig. Personerna framstår inte som vuxna människor som kan agera och tala för sig själva. De får inte heller göra saker som anstår vuxna människor. De menar att de bor hemifrån men firar ändå sin födelsedag som om de vore barn som bor hemma hos sina föräldrar: *”Är det ett vuxet födelsedagskalas? Det ser inte jag...”* (Caroline) och Mats han är *”en vuxen människa – han har mun att tala med”* (Caroline) och syftar till sekvensen som utspelar sig på bilskolan där Mats föräldrar går bakom ryggen på Mats för att tala med körskoleläraren. Den förlegade samhällssynen om funktionshindrade som kategoriseras som ”sjuka barn” blir uppenbar. Deras egen vilja förbises.⁷⁷ Hur programmet väljer att framställa funktionshindrade utgörs av en stereotyp: att funktionshindrade jämt är glada. Den ensidigt positiva bilden exkluderar att även funktionshindrade har fler karaktärsdrag. De anser att skildringen visar att funktionshindrade är *”goa och glada och kramas. Så känns det som. De visar upp dem som ett gäng clown”* (Carl) och menar att det är så svenska folket vill se dem och alla funktionshindrade: *”Att vi ska vara glada och att det är så enkelt – att vi ska vara sådana. Men det är inte så. Vi har också förhinder, negativa saker”* (Camilla) och därmed anser de att *”I en annan del av Köping”* ger en alltför positiv bild av de medverkande och deras funktionshinder.

Därutöver anser publikgruppen att trots det faktum att funktionshindret inte spelar någon roll, utgör ändå funktionshindret en stor del av deras vardag. Att exkludera det ur representationen resulterar i en felaktig bild. Publikgruppen önskar därför att

⁷⁷ Jfr Gustavsson, 1999:47f.

de medverkande själva skulle ha fått ge en kortare presentation av sig själva och sitt funktionshinder. ”*Man hade kunnat ta en sekvens där varje berättade en bit om sig själv. Att ’hej, jag heter så och jag har ett funktionshinder. Nu ska ni få se hur jag och mina kompisar har det’*” (Carl). Att representationen ingjuter att funktionshindrade inte reflekterar eller bekymrar sig över sin livssituation är problematiskt. Personerna i programmet framställs som alltför självständiga, men utefter publikgruppens personliga erfarenhet överensstämmer det inte: ”*Man är beroende av att någon ska gå med. Inte alla men för det mesta. Man kanske är lite rädd, lite osäker. Man har råkat ut för grejer som gör att man inte vågar*” (Carl) och syftar till det möte med allmänheten som de upplever i sin vardag. Programmets positiva skildring förbiser samhällsproblemen, som exempelvis att många ständigt talar över deras huvuden, att människor inte ser dem som individer och att bemötandet från omgivningen ofta är allt annat än trevligt och gulligt. Programmet förmedlar dock att även funktionshindrade har känslor, vilket bryter den förlegade samhällssynen om funktionshindrade som oförmögna att känna känslor. Att programmet exkluderar funktionshindrades kamp i vardagen resulterar dock i en stereotypisk och orättvis bild: ”*Man känner ibland att en del delar in de intellektuellt handikappade i en andra klassens människor: som är lite sämre och som det är inte är så noga med*” (Carl). De menar att funktionshindrades liv ofta är präglad av en ständig kamp för sig själva och sina rättigheter samt att övertyga omgivningen om att de är människor med känslor och drömmar precis som alla andra. Att lägga större vikt vid de verkliga vardagsbestyren hade genererat en mer verklighetsbaserad bild av funktionshindrade och de hade därigenom ansett att programmets genребenämning rättfärdigades.

Publikens tolkning av de medverkande och deras funktionshinder

Samtliga publikgrupper anser att de medverkandes personligheter är i fokus i programmet och har uppfattat skildringen av funktionshinder på olika sätt. Tittare och anhöriga har uppenbart gjort en förhandlande tolkning. De inrättar sig under den ideologi som uttrycks i programmet men de ifrågasätter den. Är det verkligen en dokumentär? De diskuterar kring konsekvenser och orsaker. Funktionshindrade gör en oppositionell tolkning, eftersom de avfärdar de värderingar och normer som uttrycks i programmet. De kan inte identifiera sig med den vardag som skildras och

de inrättar sig inte under den.⁷⁸

Tittarna påvisar hur programmet förmedlar att skildringen genererar en uppfattning om att vi alla är människor med lika värde. Anhöriga instämmer och trycker på programmets funktion som informationskälla för publiken. Funktionshindrade instämmer likaså – men poängterar att programmet, genom att fokusera på personligheterna, förbiser det faktum att funktionshindret formar människor och deras livssituation. De betonar även att alla är människor och att ingen människa jämt är glad och programmet förlorar därför sin trovärdighet som dokumentär. Dokumentären bidrar, enligt publikgruppen, till att befästa stereotypen om funktionshindrade genom att skildra de medverkande som glada och problemfria. Skillnaderna grupperna emellan påverkas och formas av intervjupersonernas relation till funktionshinder. Trots att samhällsstrukturen har förändrats sedan institutionerna avskaffades, återstår än idag en kamp för funktionshindrades rättigheter. Funktionshindrade har inte växt upp under samma ideologi som tittare och anhöriga och har därför inte likadan förförståelse när de ser programmet. Deras kamp handlar om autonomi och rättvis behandling. Tittare och anhöriga har erfarit skiftet från institutioner till nuvarande boendeformer, medan funktionshindrade har växt upp i ett samhälle där mer humana levnadsformer råder. Det resulterar i att tittare och anhöriga är mer positiva till programmet, eftersom de bär med sig förförståelsen om att funktionshindrade har tilldelats ett annat värde. De kan placera funktionshindrade i en kontext där de ansågs vara varelser utan rättigheter och de ser därför inte heller de orättvisor som programmet speglar då de, för dem, är obetydliga i jämförelse med tidigare problematik. För dem blir skildringen positiv eftersom den visar hur mycket som har hänt i utvecklingen för att öka jämlikheten för funktionshindrade. Funktionshindrade ser däremot de orättvisor som uppstår i skildringen och sätter dem i ett nutidsperspektiv. De menar att vägen till jämlikhet fortfarande är lång och svår och syftar till flera av de sekvenser som utspelar sig i programmet, exempelvis när Micke firar sin födelsedag. De uppfattar skildringen som en nedsättande behandling och upplever inte den glädje som de andra grupperna uttalar. De ser istället ett förödmjukande barnkalas. Eftersom funktionshindrade har växt upp i ett samhälle som har värderat mänskliga

⁷⁸ Jfr Eriksson, 2000:277f.

rättigheter högre, fokuserar de därför på andra områden. För dem är det självklart, liksom för oss uppsatsskribenter, att människor är människor. De bär inte på samma sätt med sig förförståelsen om att funktionshindrade, genom samhällsstrukturen, tilldelas mindre värde. Däremot kan samhällskulturen ännu påvisa en uppdelning mellan ett ”vi” och ett ”dom”, eftersom människor tyvärr alltid kommer att ha en benägenhet att kategorisera andra människor.⁷⁹

Hur uppfattar publikgrupperna de medverkandes vardagsliv på gruppboendet?

Funktionshindrade har, ur ett ideologiskt perspektiv, skildrats som annorlunda människor och tilldelats ett annat värde. I den verklighet som skildras i programmet återfinns dock många likheter med publikgruppernas vardagsliv. Hur är det möjligt, om funktionshindrade skulle vara så särskilda och avvikande från andra samhällsgrupper?

Lär oss leva i nuet

Funktionshindrade personer har länge tilldelats mindre värde än andra människor. De har kategoriserats som ”de andra” genom att samhällssynen har kommunicerat betydelser genom de inrättade institutionerna.⁸⁰ Logiskt sett borde inte övriga invånare identifiera sig med funktionshindrade, eftersom de har växt upp under redan nämnd ideologi. Tittarna identifierar sig likväl med hur personerna i programmet lever sina liv: *”Jag gör till och med så att jag flyttar över Mats till exempel i en svåger.”* (Anna). Funktionshindrade personers vardag liknar intervjupersonernas egen och de kan därför jämföra sina egna kärleksbekymmer, arbetsrelationer och fritidssysselsättningar med personerna i programmet: *”Det är som på en arbetsplats – vissa gör mer än andra gör”*, menar Agnes och förklarar att en del har, likt Mats i serien, svårt att komma igång på morgnarna. Funktionshindrade personer längtar också efter den stora kärleken, likt Linda i programmet. Trots att den ideologi intervjupersonerna är uppväxta i kommunicerar budskap om ett annorlundaskap, känner intervjupersonerna igen den vardag som skildras i programmet. En

⁷⁹ Jfr Helkama et al, 2000:266.

⁸⁰ Jfr Brusén & Hydén, 2000:51

åtskillnad återfinns dock: att *"de kan lära oss att få insikt om att vara så i nuet"* (Agnes). Den enorma glädje som skildras i programmet fungerar som en påminnelse om att livet inte behöver vara komplicerat och svårt att leva. Hur Linda berättar om sin längtan efter kärlek lär tittare att livet kan vara enkelt. Samtidigt kommer personernas integritet på tal *"Man vet ju inte hur mycket de kan värna sig själva och förstå konsekvensen av att de visar sitt kärleksliv"* (Anna) samtidigt som de anser att det är *"jätteviktigt att de visar att de också har ett kärleksliv"* (Adam). Publikgruppen anser dock att programmet inte hänger ut de medverkandes privatliv. De anser däremot att fler vardagsaktiviteter och arbetsrelationer kunde ha skildrats, istället för att fokusera på Lindas kärleksbekymmer: *"För i andra programmet gick det väldigt mycket ut på hennes kärlek. Sen är det jättevackert att hon har sådana känslor, det är inte det. Det hade kunnat finnas med men det hade inte behövt få så stor plats. [...] Jag tycker att det är lika viktigt med de där två som höll på att rensa och deras samarbete"* (Agnes). Många reality-serier handlar idag om kärlekslivet och publikgruppen menar att produktionen inte skiljer sig så mycket från exempelvis hur kärlek skildras i *"Bonde söker fru"*. I dokumentären tilldelas kärlek större utrymme än det faktum att de medverkande har ett intellektuellt funktionshinder. Framställningen medför att funktionshindrade skildras som väldigt normala. Att fokus ligger på kärlek anser vi bero på att ämnet ligger i tiden och att det skapar en röd tråd genom hela serien. Vi tolkar publikgruppens uttalanden som ett tecken på en rådande trötthet över det medieutbud som idag är förekommande.

Publikgruppen anser att programmet ger en värdig bild av de medverkandes liv. Personalen tilldelas litet utrymme men det budskap som implicit kommuniceras är att personalen är närvarande och hjälper till ibland: *"Det måste vara någon som tittar till dem i alla fall. Och det visar man ju också att de finns där i utkanten – men att de ändå får leva sitt liv."* (Agnes). Personalen är en del av de medverkandes vardag men de återfinns i periferin och istället skildrar funktionshindrade själva sina liv. Allmänhetens reaktioner gentemot funktionshindrade skildras också i låg utsträckning, något publikgruppen hade önskat se mer av eftersom programmet då skulle sättas in i en kontext. De anser att de sekvenser som visas är i miljöer- och med personer som de medverkande redan är välbekanta med. Skildringen blir därför ensidigt positiv. Människor reagerar mindre naturligt med en kamera rullande och det hade därför

varit intressant att få ta del av allmänhetens reaktioner: ”Jag tänkte på det, när de var ute på den här picknicken. [...] Och då funderar jag just på hur allmänheten uppfattar dem när de kommer. [...] Där hade jag velat att de skulle blicka över lite hur omgivningen reagerade.” (Agnes).

Igenkännande skildring

”Jag tycker att det väcker mycket känslor. Man kan se sig själv i framtiden” (Beata). Publikgruppen känner igen skildringen av funktionshindrades vardag: ”Jag tycker det är väldigt så det är”, menar Bodil. De gruppboenden deras barn bor på har stora likheter med den skildring programmet ger: ”Jag ville se hur det var på andra sådana gruppboenden. Det var ju liksom intressant att se kopplingen. Har de samma möjligheter eller inte, som de i vår kommun? [...] Det var jättelik och igenkännande” (Bodil). De kan själva göra en jämförelse med de gruppboenden där deras barn bor och har därför redan en förförståelse för hur livet på ett gruppboende är. De känner igen den vardag som skildras och som är fylld med glädje och framtidstro. Likväl anser de att det inte är ”så mycket ur de vardagliga situationerna” (Beata) och att kontakten och mötet med utomstående och allmänheten är frånvarande, eftersom ”man såg ju aldrig deras problem ute i det vardagliga livet” (Bertil). De syftar till händelser som uppstår när de möter människors rädsla eller svårigheterna med att ta sig fram. De får en känsla av att programmet vill ”visa att de är fria människor och att de gör precis som alla andra. De är ute och cyklar på stan, och de går och bowlar och de går ut och dansar, och att de går till jobbet” (Bodil). Programmets positiva skildring av funktionshindrade är dem behjälplig i deras vardag, där de ofta möter omgivningens okunskap. De blir ifrågasatta om huruvida deras barn är kapabla till att lära sig något i skolan eller om de klarar av att sköta ett riktigt jobb. Programmet påvisar funktionshindrades möjligheter och förmedlar att livet inte bara består av svårigheter i vardagen utan även av mycket glädje. Publikgruppen framställer de medverkande som självständiga individer: ”För det tycker jag är ett positivt sätt de visar det på, att handikappade kan själva utan att någon är med” (Bodil). De exemplifierar med Mats dröm om att ta körkort, som kan bidra till att visa hur mycket funktionshindrade klarar själva – men de poängterar att det positiva bemötandet på bilskolan kändes något överdrivet: ”Man kan ju fråga sig om han har den inställningen för att det är TV?” (Beata) samt att resterande skildringar som återfinns fortfarande består av personer de redan känner och har en relation till och

därmed blir skildringen ensidigt positiv. På grund av deras erfarenhet av funktionshindrade återkommer en medvetenhet om att vardagliga problem återfinns, trots att det inte skildras i programmet: *"De är ju glada men blir ju säkerligen arga och förbaskade ibland de också, fast de inte visar det i programmet"* (Bodil). De menar dock att det bakomliggande syftet för produktionen kanske var att medvetet *"visa att handikappande också har känslor och att även de kan bli kära och det är ju inte så konstigt egentligen"* (Bertil). Den nedärvda samhällssynen uttrycks härigenom – att människor har tilldelats olika etiketter och värde.⁸¹

Snedvriden och missvisande

Publikgruppen som utgörs av funktionshindrade personer själva anser att programmets skildring är snedvriden och felaktig. Camilla känner inte igen sig i den bild som *"I en annan del av Köping"* avspeglar. *"Jag bor själv på ett gruppboende så jag vet hur det är. Jag har bott där i snart sju år och vet hur det känns. Det är inte alltid glatt och trevligt och jag har verkligen fått kämpa [...] Visa verkligheten istället; hur det är att bo på ett gruppboende"*. De menar att vardagen skildras som ensidigt positiv och att verkligheten inte är så lättsam – vare sig för funktionshindrade eller icke-funktionshindrade personer. De hade önskat se mer vardagsproblematik i serien: *"Får Mats den hjälp på körskolan som han vill ha? Får Linda den hjälp hon behöver med sin rullator? [...] Och Tobbe – har han någon som puffar honom på jobbet?"* (Caroline). Deras personliga erfarenhet genererar en kunskap om de problem som återfinns i vardagen och eftersom programmet inte skildrar dessa, medför det att publikgrupperna inte kan identifiera sig med det vardagsliv som skildras. Sekvenser visas där de boende gör vardagliga aktiviteter, såsom bowling och picknick men skildringar om egna intressen och hobbies lyser i sin frånvaro: *"Jag skulle vilja se mer av vad de gör på fritiden"* (Christer). Att Mats vill ta körkort är positivt, eftersom det påvisar funktionshindrade personers möjligheter – men hur det skildras är underligt. Det hade varit bättre att få se Mats övningsköra på riktigt: *"Då skulle han ha fått sitta vid ratten istället. Hade inte det varit en bättre scen? Att visa att 'nu är det körskola' och en som lär"* (Christer). Då skulle vardagen ha skildrats mer rättvist och problem hade automatiskt skildrats, eftersom ingen människa – oavsett om de har ett funktionshinder eller inte – kan köra bil före de har övningskört en längre tid. Vi ser

⁸¹ Jfr Helkama et al, 2000:266

gruppens uppfattning som ett uttryck för den ökade autonomi som funktionshindrade idag har. De kontrolleras inte längre genom en samhällelig maktideologi och de söker därför efter tecken i programmet som uttrycker strävan efter självständighet.

De kärlekssekvenser som skildras omtalas som daltiga och ”gulligulliga”. Det budskap som borde sändas ut är att *”det inte är något konstigt att man kan pussa någon och krama någon”* (Carl), trots att man lever med ett funktionshinder. Programmet skildrar kärleken som barnslig och simpel. Publikgruppen menar att funktionshindrades rätt till ett sex- och kärleksliv ofta består av en kamp om rättigheter och kan därför inte identifiera sig med den glada skildring som återges: *”Jag har verkligen fått kämpa – till exempel för att min kille och jag ska få bo ihop. Vi är de första i xxx som har fått göra det”* (Camilla).

Publikens tolkning av de medverkandes vardagsliv

”I en annan del av Köping” skildrar fyra personers liv på ett gruppboende. Programmets beskrivning av deras vardagsliv är allt utom främmande för publikgrupperna. Tittare och anhöriga kan identifiera sig med skildringen, medan funktionshindrade är desto mer tveksamma till den glada bild programmet återger. Vi ställer oss dock frågandes till de bakomliggande förklaringarna till varför tittare identifierar sig med programmet. Beror det på att skildringen är så pass lättsam? Om vardagsproblem hade inkluderats i programmet, hade tittare då kunnat sätta sig in i situationen? Människor bär på olika erfarenheter och utan personlig erfarenhet om vilka svårigheter en funktionshindrad person möter i sin vardag, är då identifikation möjlig? Likväl identifierar sig tittare med den samhällsgrupp som har kommunicerats som ”subhumana varelser” under deras uppväxt. Vi tolkar det som att människor är en del av sin kulturella kontext och tolkar medietexter därefter. Publikgruppens tankar visar hur en förlegad samhällssyn bryts och att människor är öppna för nya tankar och influenser. Vi ser dessutom reflektionerna som ett tecken på att en normalisering av funktionshindrade uttrycks. Att ”I en annan del av Köping” fokuserar på de lättsamma sekvenserna anser vi vara positivt, eftersom det medför ökad identifikation och därmed förenar samhällsgrupper istället för att separera dem.

Samtliga grupper uttrycker hur allmänhetens bemötande i programmet känns onaturligt och alltför positivt. De ställer sig frågandes till huruvida bemötandet verkligen utspelar sig så fördomsfritt i det verkliga livet. Programmets skildring kan därför bidra till att påvisa att en större jämlikhet i samhället råder än vad som egentligen är sant. Vi anser därför att programmet utgör en norm för hur funktionshindrade *borde* bemötas i samhället. Det är därefter upp till publiken att anamma bemötandet och efterleva det. Som bekant bidrar medier till att forma våra åsikter och uppfattningar. ”I en annan del av Köping” är därför en medietext som verkar för att funktionshindrade inte ska bemötas på ett diskriminerande sätt.

En tydlig skillnad mellan hur grupperna uppfattar skildringen tydliggörs vid diskussionerna kring att Mats ska ta körkort. Funktionshindrade personer fokuserar på om Mats verkligen får den hjälp han behöver, medan övriga två grupper är desto mer intresserade att ta del av Mats personliga tankar. Vi tolkar skillnaderna som ett tecken på intervjupersonernas närhet till funktionshinder. Funktionshindrade har självupplevda händelser som medför att de reagerar på den skildring de ser. De har upplevt när omgivningen talar över huvudet på dem och de har bemötts orättvist. De hade därför önskat sekvenser som skildrar de vardagsproblem de själva upplever, för att därigenom visa på funktionshindrades ökade autonomi.

Vad tolkningen innebär

Vad kan vi egentligen säga om ovanstående resultat? Att generalisera en kvalitativ studie är svårt, eftersom urvalet är avgränsat och litet i jämförelse till den population som vi önskar uttala oss om. Det är därför nästintill omöjligt att dra generella slutsatser om hur publiken tolkar skildringen av funktionshindrade i programmet ”I en annan del av Köping”. Studien baseras på tre publikgrupper och givetvis återfinns alltfler publikgrupper inom publiken. Vi kan dock, genom studiens utfall, påvisa att personernas relationer till funktionshinder utgör en primär källa för hur människor tolkar programmet. Andra faktorer kan dock ha påverkat tolkningen, exempelvis yrkesmässig erfarenhet – något vi till en början valde bort som påverkande faktor. Tittarna har personlig erfarenhet av att arbeta med människor från olika samhällsskikt, genom deras yrken som sjuksköterska och polis.

Visserligen har publikgruppen ingen personlig erfarenhet av funktionshinder – men de har en likartad bakgrund, vilken påverkar deras tolkning. Det hade därför varit intressant att studera en publikgrupp som inte har erfarenhet av att direkt arbeta med människor, för att därigenom kunna påvisa eventuella skillnader. Gruppen med funktionshinder är såväl trygga i sitt handikapp som mycket engagerade i den process som deras arbete för ökad mångfald innebär. De har erfarenhet av att diskutera ämnet i sitt arbete samt en yrkesmässig syn på hur funktionshindrade skildras i medier. Det resulterar i att vi endast kan uttala oss om hur personer med ett intellektuellt funktionshinder och som har en yrkesmässig förförståelse för problematiken tolkar programmet.

Intervjupersonernas ålder är, likt väntat, betydelsefull för vilken förförståelse de bär med sig då de tolkar programinnehållet. Tittare och anhöriga har kvar samhällsbilden av när funktionshindrade levde på institutioner och kan därmed sätta den nuvarande boendeformen i en annan kontext än vad de funktionshindrade kan. Vi anser att en publikstudie med åldersgruppen 18-30 år hade varit högst intressant för att kunna påvisa hur stor betydelse åldern utgör för hur vi tolkar programmet. Vi har dessvärre inte kunnat inkludera en fjärde grupp i studien på grund av tidsbrist. De funktionshindrade ingår visserligen i den åldersgruppen men de bär på stor kunskap kring funktionshindrades historik och bär därmed indirekt med sig bilden av institutioner.

Eftersom samtliga intervjupersoner inte har sett alla avsnitt, utan endast de avsnitt som utgör vårt stimulusmaterial, kan vi följaktligen endast basera intervjupersonernas tolkning av programmet på hur de har uppfattat stimulusmaterialet. Tyvärr lyckades vi inte hitta intervjupersoner som såg programmet när det sändes. Trots det anser vi att stimulusmaterialet var så pass heltäckande att de intervjupersoner som inte såg programmet när det sändes, ändå fick en känsla över hur programmet är uppbyggt överlag och därför kan förmedla en uppfattning om programmet i sin helhet.

Resultatet bekräftar receptionsteorins relevans. Tidigare erfarenheter och kulturell kontext påverkar hur människor avkodar en medietext. Vi kan dessutom bekräfta

att Halls tre sätt att avkoda en text på förekommer i processen då intervjupersonerna skapade mening av programmet. De avfärdade- eller inrättade sig under den ideologi som uttrycks i dokumentären. Därutöver kan vi påvisa betydelsen av att genrebenämna medieproduktioner, då samtliga publikgrupper tilldelade genre stor uppmärksamhet. De diskuterade livligt om hur genre inverkar på deras tolkning.

7 Gränslös glädje – vägen till rättvisa?

Uppsatsprocessen har berikat oss skribenter avsevärt. Vi har utvecklats som människor och anser att vi har genomfört en studie som verkligen kan påverka människor till att uppmärksamma en förbisedd samhällsgrupp. Vi kommer att avsluta studien med att dels diskutera resultat och tolkningar, för att därefter delge våra egna personliga tankar.

Slutdiskussion

Studiens syfte är att få ökad förståelse för hur människor tolkar skildringen av funktionshindrade i dokumentären ”I en annan del av Köping” och mönstret är tydligt. I programmet framställs intellektuellt funktionshindrade personer som oerhört glada och lättsamma samt som självständiga individer. De skildras som människor med personligheter och deras funktionshinder är något som återfinns i periferin. Publikgruppernas uppfattning om skildringens betydelse skiljer sig dock åt. Tittare uppskattar skildringen, eftersom den visar en bild som i låg utsträckning återfinns i andra medietexter. Anhöriga instämmer i att skildringen är bra och anser att gemene man inte behöver se den problembaserade skildringen, eftersom den är kulturellt nedärvd. De uppskattar att skildringen utgör en motbild till andra medieskildringar. Intellektuellt funktionshindrade anser att programmet inte borde ha sänts, eftersom det genererar en felaktig och snedvriden bild av en intellektuellt funktionshindrad persons vardagsliv. De eftersöker en bild av problemen, vilken inte skildras i programmet. Den ensidiga skildringen resulterar i att de inte anser att programmet är en dokumentär. När personligheterna är i centrum, förbises det faktum att de medverkande har ett funktionshinder som begränsar deras möjligheter. Istället för att skildra svårigheter i vardagen, beskrivs lättsamma ämnen.

Skildringar av människors kärleksliv förekommer ofta i medier och människor tilltalas av dem. Att därför låta programmet fokusera på ett ämne som är lätt för publiken att ta till sig, innebär inte bara att programmet präglas av en hybridisering av genrer, utan även att publiken lockas till att se programmet.

”I en annan del av Köping” syftar till att normalisera bilden av intellektuellt funktionshindrade och uppmärksamma de villkor de lever under samt att visa att personer utan funktionshinder lever sina liv på ett liknande sätt.⁸² Vi anser inte att produktionen har lyckas med att uppmärksamma de villkor funktionshindrade lever under, eftersom vardagen framställs som problemfri. Däremot bidrar programmet till att normalisera funktionshindrade. Att intellektuellt funktionshindrade personer själva inte kan identifiera sig med programmet, anser vi bero på att de har personlig erfarenhet av funktionshinder. För dem är det en självklarhet att intellektuellt funktionshindrade kan ta körkort, eftersom de själva vet vad de är kapabla till. De har större kunskap om funktionshinder och följaktligen fokuserar de på om Mats exempelvis får den hjälp han behöver *när* han tar körkort, istället för att förvånas över *att* han får ta körkort.

Att intellektuellt funktionshindrade personer själva inte känner igen sig i den vardag som skildras i programmet kan te sig oförståeligt. Skildrar verkligen programmet en sann bild av funktionshindrades liv när personer med funktionshinder inte kan identifiera sig? Vi anser inte att produktionens målgrupp är intellektuellt funktionshindrade och att förklaringen till att de inte kan identifiera sig ligger däri. Vi anser att programmet riktar sig till personer som har växt upp i en samhällsstruktur som kommunicerar att människor inte har samma värde. Programmets funktion är att påvisa likheter människor emellan. Produktionens syfte är att väcka en diskussion och att uppmärksamma en förbisedd samhällsgrupp – inte att ge en allsidig skildring av hur det är att bo på ett gruppboende i Köping. Publiken konstaterar att skildringen är ensidigt positiv men det är kanske därför programmet har blivit så framgångsrikt? Det identifierar en viktig social företeelse och förmedlar ett starkt budskap: att en samhällsgrupp som ofta omskrivs som problembaserad också åtnjuter mycket glädje – ett lyckat recept för att göra en

⁸² TV4, *Vi är som vilka syskon som helst*. www.tv4.se.

dokumentär som lockar tittare.⁸³ Vad hade en annan genrebenämning inneburit? Hur stor trovärdighet hade programmet fått om det benämnts som dramaserie? Måhända skildringen är ensidigt positiv – men den skildring som visas är sann, trots att den exkluderar dimensioner i de medverkandes liv.

”I en annan del av Köping” sänds inte år 2007 av en ren slump. På grund av att samhällsstrukturen har förändrats har nya möjligheter och behov uppenbarats. Kampen om funktionshindrades lika rättigheter har utvecklats sedan institutionerna avskaffades och ersattes med andra boendeformer. Nuvarande samhällsstruktur kommunicerar inte betydelser om att det finns en åtskillnad människor emellan. Jämlikhet och lika rättigheter är omtalade områden och människor lever i ett samhälle som kommunicerar att människor är lika mycket värda. Vi anser därför att publiken är mottaglig för ”I en annan del av Köping” och det är förklaringen till att programmet har fått sådan genomslagskraft.

Våra personliga avslutande reflektioner

Det är fascinerande att se vilken stor inverkan vår förförståelse har på hur vi tolkar och tar till oss ett program. Att skillnaden mellan de tre publikgrupperna var så stor hade vi aldrig väntat oss. Det är högst intressant att se hur ett och samma program kan uppfattas som en kulturgärning av en publikgrupp – och samtidigt totalt avfärdas av en annan. Det visar sannerligen att det som en person tar för sanning kan uppfattas som lögn för någon annan. Tänk vilket ansvar och vilka skyldigheter medier har gentemot sina tittare för att kunna skildra och representera olika samhällsgrupper rättvist! Om det ens är möjligt? Vi har likaså förvånats över hur stor betydelse begreppet ”dokumentär” har haft på våra intervjupersoners förväntningar inför en medieproduktion. Begreppet konnoterar ”sanning” men programmet skildrar en regisserad verklighet som inte nödvändigtvis behöver vara fullständig. Vi är positiva till att samtliga grupper anser att skildringen utgörs av funktionshindrade själva, då HSO menar att det är ovanligt i mediasammanhang. Trots att skildringen inte är fullständig, tillför den ändå tillräckligt många dimensioner för att införliva trovärdighet hos publiken som dokumentär. Vi

⁸³ Jfr Carroll, 1988:249.

bedömer också att programmet inte skildrar de medverkande på ett löjeväckande sätt och ställer oss därmed fundersamma till att de intellektuellt funktionshindrade själva liknar skildringen av de medverkande som clown. Vi menar att våra övriga publikgruppers tolkningar av programmet påvisar att den glädje som återfinns i programmet skildras med värme, kärlek och förståelse – inte som hånande lyteskomik.

En studie som grundar sig i ett uppdrag kan innebära att uppdragsgivarens specifika intressen formar studiens syfte och frågeställningar. Eftersom vi har haft ytterst lite kontakt med vår uppdragsgivare, anser vi därför att studien är helt friställd från sådana intressen. Vi har istället insett att vi, i större utsträckning, har varit intresserade av att skildra funktionshindrade personers tankar på ett rättvist sätt. Vi är medvetna om att de uttryckte sitt missnöje över produktionen – men vi är trots det positivt inställda till programmet. Enligt oss har TV4 har fattat ett smart beslut genom att sända programmet. De har påvisat att intellektuellt funktionshindrade är människor som är lika mycket värda som alla andra och har därmed verkat för att normalisera dem. Det faktum att programmet överhuvudtaget har behövt produceras påvisar att gemene man behöver informeras om hur en intellektuellt funktionshindrad person lever sitt liv och vilka möjligheter hon har. Om människor inte har förståelse för ett levnadssätt – hur ska de då kunna förstå de problem och svårigheter som intellektuellt funktionshindrade upplever i sin vardag? Vi anser därför att TV4 har etablerat en plattform, utifrån vilken arbetet för att normalisera funktionshindrade kan utvecklas och fortskrida. På dagens mediemarknad återfinns hundratal kanaler och medier – och en ständig kamp om att nå fram till tittare är uppenbar. Vi lever dessutom i ett samhälle där utseende tilldelas stor vikt och det är ett faktum att en utseendefixering råder. Att därför få stor genomslagskraft med ett program som identifierar en förbisedd samhällsgrupp och som skiljer sig från andra skildringar, tyder på att ”I en annan del av Köping” möter publiken utefter deras förutsättningar och villkor. Programmet, med sin hybridisering av genrer, sticker ut i utbudet och erbjuder ett innehåll som inte tidigare har skildrats. Dokumentären har inslag av andra genrer – men utgör därigenom en nyskapande form som uppenbart har tilltalat publiken. Programmet har nått ut med sitt budskap genom att blanda genrer. Visserligen har det resulterat i en osäkerhet hos publiken gällande

genrebenämning – men det har samtidigt lockat fler tittare.

Vi anser att uppföljningen av programmet borde innehålla fler av de skildringar som intellektuellt funktionshindrade själva eftersöker, för att därigenom kunna återge en heltäckande bild av hur det är att leva med ett funktionshinder. Det är självklart beklämmande att ett program som är så uppskattat av så många inte uppskattas av den grupp som programmet faktiskt skildrar. Deras frustration kring att programmet har benämnts som en dokumentär får inte förbises – TV4 borde ta det i beaktning när de regisserar programmets uppföljning. Vi anser att det är positivt om programmet förblir en hybrid av genrer, för att kunna behålla en bred tittarskara. Däremot borde skildringen fokusera på fler problematiska områden, för att förmedla en mer komplett bild av hur det är att leva med ett intellektuellt funktionshinder. Den kritik som funktionshindrade påvisar gentemot produktionen är något TV4 borde ta till sig och använda sig av. Genom att göra det kommer TV4 att utgöra en förebild för hur andra medier borde agera i processen om att förändra förutsättningarna och öka jämlikheten för funktionshindrade. Vi anser därutöver att den skildring av intellektuellt funktionshindrade som ”I en annan del av Köping” ger både är nyskapande och tankeväckande.

En djupare analys av programmet i sin helhet hade berikat vår studie och ökat förståelsen för skildringarna. Fler studier inom området är betydelsefullt för det fortsatta arbetet att öka jämlikheten och förståelsen för intellektuellt funktionshindrade. En kvantitativ studie hade varit intressant i den bemärkelsen att den ger en bild av det manifesta innehållet i en skildring. Det skulle givetvis vara givande att se eventuella mönster eller förändringar inom området över tid. En publikstudie som jämför uppfattningar program emellan hade dessutom varit intressant. En kvalitativ innehållsanalys hade givit en större förståelse för de element som latent återfinns i skildringen. Vad är det programmet speglar i verkligheten? Är det så att de orättvisor som publikgruppen med ett intellektuellt funktionshinder ser i programmet kanske är ett samhällsproblem som avspeglar sig och inte ett problem med programmet i sig?

Människor måste själva bestämma vilket samhälle vi vill leva i och vilka människor

som ska ingå i den tillvaron. Vi måste välja att inse att alla människor behövs i ett samhälle och att alla bär på unika erfarenheter som ska tas tillvara. Nej, ”I en annan del av Köping” utgör inte en heltäckande bild av intellektuellt funktionshindrade personers liv. Men programmet skildrar en gränslös glädje som har nästlat sig in i tittarnas hjärtan, för genom glädje kan funktionshindrades livsvillkor uppmärksammas. En dag kanske vi lever i ett samhälle där de uppfattas som människor med en unik personlighet – och inte som funktionshindrade.

8 Executive summary

Hur uppfattar du personer med ett intellektuellt funktionshinder? Diskutera din uppfattning med din omgivning och du finner med säkerhet att dina medmänniskors uppfattning skiljer sig från din egen. Det beror på att alla människor är unika individer som tolkar sin omvärld utifrån sin personliga förförståelse. Vi bär på erfarenheter och händelser som formar våra attityder, vilka i sin tur färgar hur vi tolkar vår omgivning. Studiens syfte är att få ökad förståelse för hur människor uppfattar skildringen av intellektuellt funktionshindrade i dokumentärserien ”I en annan del av Köping”.

Dokumentären, som består av 6 avsnitt, sändes i TV4 under våren 2007. I serien får vi lära känna Linda, Mats, Tobbe och Micke som bor på ett gruppboende i Köping. De har ett intellektuellt funktionshinder men programmet fokuserar på de medverkandes personlighet och drömmar. Serien har genребenämnts som dokumentär – men publikstudien visar att det råder tveksamheter kring huruvida den uppfattas som en renodlad dokumentär. Det beror på att skildringen exkluderar de problem som återfinns i vardagen, genom att istället fokusera på glädje. Programmets skildring utgör därigenom en motbild till andra medieskildringar om funktionshindrade, som ofta är problembaserade och negativa. En uppföljning väntar år 2008.

I dokumentären återfinns sekvenser som är direkt förekommande inom andra genrer. Uppmuntrande musik, cliffhangers och glada trailers är effektiva redskap som vanligen förekommer inom dramagenren. Programmet är därför en hybrid av genrer, något som idag är allt vanligare inom televisionen. Att programmet har genребenämnts som en dokumentär är dock en förutsättning för att skapa trovärdighet. Publiken måste kunna lita på att den positiva skildringen är sann och inte dramatiserad. Programmet har fångat publikens uppmärksamhet i ett omfattande mediebrus och verkar, genom sin positiva skildring, för att normalisera

uppfattningen om intellektuellt funktionshindrade.

Studien består av tre fokusgruppsintervjuer, där den första publikgruppen utgörs av föräldrar utan erfarenhet av funktionshindrade, den andra av föräldrar till funktionshindrade och den tredje av intellektuellt funktionshindrade. Studien har visat att funktionshindrade personer upplever att serien inte skildrar deras vardag, eftersom livet som funktionshindrad skildras som för glatt och enkelt. De bär på självupplevda händelser som visar att vardagen kan vara allt utom problemfri. Eftersom programmet exkluderar den dimensionen uppfattar de följaktligen inte programmet som en dokumentär, då genren konnoterar känslor om en sanningsenlig skildring. De förkastar därför serien, då de anser att den ger en missvisande bild av hur det är att leva med ett funktionshinder. Genom att inkludera vardagsproblematiken skulle dock ”I en annan del av Köping” skildra livet som funktionshindrad mer rättvist, något de önskar inför nästkommande säsong.

Föräldrar till barn med funktionshinder anser att programmet är en dokumentär och att det har en utbildande funktion. De menar att människor utan personlig erfarenhet får en inblick i hur det är att leva med ett funktionshinder. De upplever att många människor inte är medvetna om vilka möjligheter funktionshindrade har. Programmet skildrar funktionshindrades liv ur en annorlunda synvinkel, vilket de anser vara positivt. Det bidrar till att tvätta bort stämpeln om intellektuellt funktionshindrade som ”subhumana varelser” och visar istället att de är som alla andra människor: unika individer men som bara behöver lite extra hjälp i sin vardag.

Föräldrar utan erfarenhet av funktionshinder instämmer och välkomnar skildringen, eftersom den bekräftar att funktionshindrade är precis som de själva – de har känslor, arbetar och drömmer om den stora kärleken. De uppfattar programmet som ett komplement till övriga medieskildringar, som ofta fokuserar på negativa aspekter. De tilldelar genrebenämningen stor vikt,

eftersom de ifrågasätter programmet som en renodlad dokumentär. De anser dock att hybriden lockar fler tittare och att programmet därför, inför uppföljningen, bör bibehålla programformen.

De mönster som har framkommit har varit tydliga: i programmet framställs funktionshindrade som glada, lättsamma och självständiga individer. Vad skildringen betyder skiljer sig dock mellan publikgrupperna, vilket till stor del beror på olika erfarenheter av funktionshindrade. Människor med erfarenhet baserar sin uppfattning på självupplevd erfarenhet, medan människor utan erfarenhet baserar sin tolkning på medieskildringar. De är ofta problembaserade, vilket medför att samhällsgruppen framställs negativt. ”I en annan del av Köping” utgör därför en motpol till övriga medieskildringar.

Studien bekräftar receptionsteorin – att människor tolkar en medietext på olika sätt beroende på tidigare erfarenheter. Institutionssamhället är idag avskaffat, men medelålders personer bär med sig en erfarenhet om att funktionshindrade var mindre värda som människor. Studien bekräftar att deras tolkning av programmet därigenom har påverkats. De ser programmet som en kulturgärning, eftersom det skildrar en samhällsgrupp som tidigare inte har accepterats. Funktionshindrade har växt upp under en annan ideologi samt har en närhet till funktionshinder som gör att de fokuserar på andra aspekter då de tar del av programmet. Medan personer utan erfarenhet av funktionshinder observerar det faktum att Mats, som i serien ska ta körkort, överhuvudtaget *får lov* att ta körkort, fokuserar funktionshindrade själva istället på om Mats får den hjälp han behöver *när* han ska ta körkort.

Tolkningen påverkas dessutom av publikens förförståelse för genre. Med hjälp av tidigare erfarenheter av genrekonventioner formar människan referensramar och förväntningar inför en genre. Dokumentären i sin rena form uppfattas som synonym med sanning och fakta – att skildringen är heltäckande. Att ”I en annan del av Köping” har genrebenämnts som

dokumentär men samtidigt använder sig av element från dramagenren skapar en osäkerhet hos publiken, eftersom de inte är övertygade om att skildringen är sann eller om den är dramatiserad och formad av producentens bakomliggande intressen.

Studien är genomförd efter uppdrag från Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO), som vill se fler skildringar i medier där funktionshindrade själva medverkar. Sällan skildras funktionshindrade utan att deras handikapp är i fokus. På samma sätt som att ”I en annan del av Köping” är ett program *med* funktionshindrade – inte *om* funktionshindrade – är studien en undersökning *med* funktionshindrade. Att verka för att funktionshindrades röst ska höjas är betydelsefullt för att verka för normalisering. Vi lever inte längre i en ideologi som kommunicerar att funktionshindrade är avvikande – och människor bör därför heller inte behandla dem som annorlunda. ”I en annan del av Köping” skildrar en gränslös glädje som har nästlat sig in i tittarnas hjärtan, något vår publikstudie bekräftar.

9 Referenser

Litteratur

Ang, I. (1995) The Nature of the Audience, in Downing, J., Mohammadi, A. & Sreberny-Mohammadi, A. *Questioning the media. A critical introduction*. California, The United States of America: Sage Publications.

Altheide, David L. (1996) *Qualitative media analysis*. Sage Publications, Inc.

Antonson, S. & Stål, R. (2003) Om människors kamp i en svår process, i Jeppson Grassman, E., Antonson, S., Stål, R. & Svedberg, L. (ed) *Att drabbas och att forma sitt liv*. Lund: Studentlitteratur.

Barron, K. (2000) Ung och funktionshindrad i ett föränderligt samhälle, i Tideman, M. (ed) *Perspektiv på funktionshinder & handikapp*. Lund: Studentlitteratur.

Björklund, M. & Paulsson, U. (2003) *Seminarieboken – att skriva, presentera och opponera*. Lund: Studentlitteratur.

Brusén, P. & Hydén, L. (2000) Inledning, i Brusén, P. & Hydén, L. (ed) *Ett liv som alla andra*. Lund: Studentlitteratur.

Carroll, R. L. (1988) Television Documentary, in Rose B. G. (ed) *TV genres. A handbook and reference guide*. London: Greenwood Press.

Corner, J. (2001) Drama, in Creeber, G. (ed) *The television genre book*. London: British Film Institute.

Eriksson, G. (2000) Receptionsanalys, i Ekström, M. & Larsson (ed) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Förshammar, S. (2004) Lytt, abnorm, invalid, handikappad, funktionshindrad, i Förshammar, S. & Nelson, M. C. (ed) *Funktionshinder i ett historiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Gripsrud, J. (2002) *Mediekultur. Mediesambälle*. Göteborg: Daidalos.

Gustavsson, A. (1999) Utvecklingsstörningens sociala innebörder och förståelseformer, i Tideman, M. (ed) *Handikapp: synsätt, principer, perspektiv*. Stockholm: Johansson & Skyttmo Förlag AB.

Hansen, A. (1998) Media audiences: Focus group interviewing in. Hansen, A, Cottle, S, Negrine, R & Newbold, C. (ed) *Masscommunication Research Methods*. London: Macmillan press LTD.

Ghersetti, M. (2007) Bilden av funktionshinder. En studie av nyheter i Sveriges Television. Arbetsrapport nr 43. Göteborgs Universitet.

Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkina, K. (2000) *Socialpsykologi. En introduktion*. Malmö: Liber Ekonomi.

Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Höijer, B. (1995) Genreföreställningar och tolkningar av berättande i TV. Uppsala: Grafiska Byrå.

Höijer, B. (1990) Reliability, validity and generalizability. *European Journal of Communication* 5.

Jansson, B. R. (1999) Institutionsavveckling och sen? i Tideman, M. (ed) *Handikapp: synsätt, principer, perspektiv*. Stockholm: Johansson & Skyttmo Förlag AB.

Jensen, K. B. (1991) Media audiences. Reception analysis: mass communication as the social production of meaning, in Jensen, K. B. & Jankowski, N. W. (ed) *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research*. Great Britain: Redwood Press.

Jensen, K. B. (1986) *Making sense of the news*. Viborg: Special-Trykkeriet.

Jensen, K. B. (1988) Answering the question: what is reception analysis? *NORDICOM-INFORMATION om masskommunikationsforskning i Norden*. Nr 3.

Ljuslinder, K. (2002) *På nära håll är ingen normal. Handikappsdiskurser i Sveriges Television 1956-2000*. Umeå: NRA.

Morrison, D. (1998) *The search for a method*. United Kingdom: University of Luton Press.

Neale, S. (2001) Introduction: What is genre? in Creeber, G. (ed). *The television genre book*. London: British Film Institute.

Nolte, L. (2000) Vad innehåller framtiden för funktionshindrade?, i Tideman, M. (ed) *Perspektiv på funktionshinder & handikapp*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, I. (2004) Synen på avvikelse, i Förhammar, S. & Nelson, M. C. (ed) *Funktionshinder i ett historiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Paget, D. (2004) Codes and conventions of dramadoc and docudrama, in Allen, R. C. & Hill, A. (ed) *The television studies reader*. London: Routledge.

Reimer, B. (1997) Texts, Contexts, Structures, in Carlsson, U. (ed.) *Beyond Media Uses and Effects*. Kungälv: Grafikerna.

Trost, J. (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Turner, G. (2001) Introduction: What is genre?, in Creeber, G. (ed). *The television genre book*. London: British Film Institute.

Wibeck, V. (2000) *Fokusgrupper, om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Østbye, H., Knapskog, K., Helland, K. & Larsen, L. O. (2004) *Metodbok för medievetenskap*. Malmö: Liber AB.

Elektroniska källor

Göteborgs Posten, *Köpinggänget vann finaste TV-priset*.
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=139&a=369931> Besökt 071215.

Sveriges Riksdag, *Grundläggande fri- och rättigheter*.
http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6074.aspx besökt 071219.

Socialstyrelsen, *Funktionshindrade personer – insatser enligt LSS år 2006*
http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/A9834FA6-C78D-425E-A316-A6B04127D308/7411/2007442_rev1.pdf besökt 071215.

Socialstyrelsen, *Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade*
<http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2007/9456/HTML.htm> besökt 071215.

Socialstyrelsen, *Funktionshindrade personer år 2006*.
<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/A7C0A8F0-6B5C-4695-89CC-CC3DF92C9254/7549/2007444.pdf> besökt 071215.

TV4, *Fyra vänner I en annan del av Köping*

<http://tv4.se/koping/511992.html> besökt 071227.

TV4, *Vi är som vilka syskon som helst*. www.tv4.se.

<http://tv4.se/koping/516296.html> besökt 071227.

Bilaga 1

Institutionen för journalistik och masskommunikation
Medie- och kommunikationsvetenskap

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Är du mellan 30-55 år gammal? Är du förälder till ett barn med funktionshinder? Har du någon gång sett TV-programmet ”I en annan del av Köping”?

Vi hör om det varje dag. Om människor som diskrimineras av olika anledningar. Som tilldelas mindre värde än andra. Är det rättvist? TV-programmet ”I en annan del av Köping” skildrade intellektuellt funktionshindrade människor ur ett nytt perspektiv och verkade därigenom för att öka mångfalden i medierna. Vi är två studenter som vill uppmärksamma produktionen genom att studera hur publikgrupper (funktionshindrade, anhöriga till funktionshindrad och icke anhöriga) uppfattar programmet. Vi vill vara en del i processen att alla samhällsgrupper ska skildras på ett nyanserat sätt – men vi behöver din hjälp!

Under vecka 49 kommer vi att genomföra den studie som ska vara en del av vår examensuppsats i medie- och kommunikationsvetenskap. Har du möjlighet och intresse att medverka som intervjuperson?

Hur går det till?

Vi kommer att genomföra fokusgruppsintervjuer, bestående av 4-5 intervjupersoner. Vi garanterar konfidentialitet; intervjupersonernas namn kommer inte att nämnas i uppsatsen.

Intervjun kommer att ta upp till 2 timmar och kommer att genomföras klockan 18 på onsdagen den 5 december. Intervjun kommer att äga rum på Göteborgs Universitet vid Linnéplatsen.

Intervjutillfället kommer att inledas med att vi gemensamt ser två avsnitt av ”I en annan del av Köping”. Därefter diskuterar intervjupersonerna programmet och skapar en gemensam mening av vad de har sett. Inga åsikter eller tankar är fel; alla människor tolkar medietexter på olika sätt – och vi är intresserade av att förstå hur. Diskussionen kommer att ha sin utgångspunkt i följande områden: medverkande i programmet, genre, funktionshinder, attityder och attitydförändringar samt vardagsliv.

**Vi är ytterst tacksamma för din medverkan i en viktig studie.
Vidare information följer efter visat intresse.**

Studiens syfte

Studiens syfte är att få ökad förståelse för hur människor tolkar skildringen av funktionshindrade personer i dokumentären ”I en annan del av Köping”.

Vänligen kontakta oss!

Jenny Särnholm – 0739-87 67 31
Jorie Storm – 0707-75 17 18

jenny.sarnholm@gmail.com
yooree_storm@hotmail.com

Handledares kontaktuppgifter:

Ingela Wadbring – 031-786 49 75

ingela.wadbring@jmg.gu.se

Bilaga 2

Intervjuguide

Syfte

Studiens syfte är att få ökad förståelse för hur människor tolkar skildringen av funktionshindrade i dokumentären ”I en annan del av Köping”

Frågeställningar

1. Hur tolkar publikgrupperna programformen?
2. Hur uppfattar publikgrupperna skildringen av de medverkande och deras funktionshinder?
3. Hur uppfattar publikgrupperna de medverkandes liv på gruppboendet?

Teman i intervjuguide

- Medverkande: Hur uppfattar publikgrupperna personerna som medverkar i programmet? Vilka känslor väcker de hos publikgrupperna? Skiljer sig uppfattningen från personer som har skildrats i andra program om funktionshindrade?
- Genre: Vilken genre anser publikgrupperna att programmet tillhör? Tror publikgrupperna att programmets genrebenämning påverkar hur de tar till sig innehållet? Anser publikgrupperna att programmet är ett bra och intresseväckande sätt att skildra intellektuellt funktionshindrade på?
- Funktionshinder: Upplever publikgrupperna att funktionshinder begränsar de medverkandes möjligheter? Ses det som ett problem? Vilka känslor väcker det faktum att de medverkande har ett intellektuellt funktionshinder?
- Vardagsliv: Hur upplever publikgrupperna att de medverkandes vardagsliv överensstämmer eller skiljer sig från deras eget? Exempel på områden är: kärlek, vänskap, intressen, sex och sysselsättning.

Inledning

- Presentation av oss själva

- Redogörelse för hur intervjun kommer att gå tillväga
- Konfidentialitet är garanterad – men ett ställningstagande gentemot varandra
- Inget är rätt eller fel
- Fokus på skildringen av intellektuellt funktionshindrade i programmet och inte i allmänhet

Ser två avsnitt av dokumentärserien ”I en annan del av Köping”

Fika

Intervju

- Varför har ni valt att se ”I en annan del av Köping”? Kommer ni att se uppföljningen av programmet?
- Varför tror ni att så många engagerade sig i programmet och vad gjorde programmet till en vinnare av TV-priset Kristallen?
- Vilken genre tycker ni att programmet tillhör och är det ett bra och intresseväckande sätt att visa intellektuellt funktionshindrade på?
- Tror ni att programmets genrebenämning påverkar hur ni tar till er programmet?
- Tycker ni att de medverkande skildras annorlunda i ”I en annan del av Köping” om ni jämför med andra skildringar om/med funktionshindrade?
- Tycker ni att det är viktigt att funktionshindrade får mer plats i medier? Varför är det viktigt/inte viktigt och på vilket sätt?
- Tycker ni att ”I en annan del av Köping” är ett program som handlar *om* funktionshindrade eller är det ett program *med* funktionshindrade? Alltså är de medverkandes funktionshinder i fokus eller i periferin?
- Vilka tankar och känslor får ni då det gäller de medverkandes vardagsproblem? Exempelvis kärlek, vänskap, intressen, sex och sysselsättning. Känner ni igen er i deras vardagsproblem?
- Är det viktigt att man skildrar funktionshindrades kärleks- och sexliv och lyckas programmet göra det på ett bra sätt?

- Upplever ni att programmet ger en positiv eller negativ bild av de medverkandes funktionshinder? Gäller detsamma för deras personligheter?
- Anser ni att ”I en annan del av Köping” har hanterat de medverkandes integritet på ett bra och respektfullt sätt?
- Upplever ni att er attityd eller ert sätt att se på intellektuellt funktionshindrade har förändrats efter att ni har sett ”I en annan del av Köping”?